

خلیل مختاری نیا

ایمیل:

kmo198395@gmail.com

وابستگی:

دانش آموخته ی تاریخ فرهنگ و تمدن
ملل اسلامی

محقق تاریخ و فرهنگ ترکان

بیجار، قروه ، تغییر بافت جمعیتی و تغییر هویت

چکیده:

تغییر و محو تدریجی هویت زبانی و فرهنگی ملل و اقوام از طریق تغییر بافت جمعیتی از چالش ها و آسیب های عمده جوامع بشری در طول تاریخ بوده و هست؛ خواه این تغییرات و محو تدریجی به صورت جبری و تحمیلی صورت گرفته باشد خواه به صورت نرم و در قالب تهاجم فرهنگی و هجوم جمعیتی؛ در هر دو حالت و در طولانی مدت و در صورت بی توجهی و بی تفاوتی، به محو هویت زبانی و فرهنگی جوامع مغلوب، محکوم و مورد هجوم مهاجران؛ منجر خواهد شد. بارزترین مثال معاصر از تأثیر تغییرات بافت جمعیتی در تغییر و محو تدریجی زبان و فرهنگ جامعه ای ، انتقال اکراد و افغانه و اسکان و اقامت دائمی آنان در شهرهای غربی آذربایجان و شرق و مرکز فلات ایران می باشد که امروز بعینه و به صورت محسوس شاهد عوارض ناشی از آن هستیم چیزی که طی یکصد سال گذشته و به صورت اعم در جغرافیای موسوم به ایران و به صورت اخص در غرب آذربایجان و در محدوده ی مورد تحقیق مقاله پیش رو (جغرافیای شهرستان های بیجار گروس، قروه و شهرهای تابعه) مرسوم بوده و است. تحلیل علل، نحوه و سیاست های تغییر بافت جمعیتی و به تبع آن تغییرات زبانی و فرهنگی شهرستان های مورد مطالعه در بازه زمانی یکصدسال گذشته با استناد و اتکای به منابع معتبر تاریخی منجمله " فرهنگ جغرافیای ملی ترکان ایرانزمین اثر دکتر محمود پناهیان " و " جغرافیای ناحیه ای بیجار گروس و قروه و دیواندره اثر فرج اله محمودی " و کتاب " تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول " تألیف محمد مریوانی و دیگر کُتب و مستندات تاریخی و گزارشات جراید و مطبوعات انعکاس دهنده اخبار و حواشی مهاجرت آواره گان، صورت می گیرد.

کلمات کلیدی: گروس، بیجار، قروه، انتقال آواره گان، تغییر جمعیت، محو هویت

استناد (آپا):

مختاری نیا، خ. بیجار، قروه ، تغییر بافت جمعیتی و تغییر هویت. ارومیه: فصلنامه تخصصی "مطالعات تاریخ آذربایجان و ترک"

- جلد ۰۱، شماره ۰۴، تابستان ۱۴۰۳. ۸۶۹۰-۳۰۴۱ شاپا

Bijar, Qorveh, Change of Demographic Structure and Change of Identity

Khalil Mokhtari Nia

Email:

kmo198395@gmail.com

Affiliation:

Scholar of the history of
culture and civilization of
Islamic nations

Researcher of Turkish history
and culture

Abstract:

The gradual change and erasure of the linguistic and cultural identity of nations and ethnic groups through the change of population structure has been and is one of the major challenges and harms of human societies throughout history; Whether these changes and gradual disappearance were forced and imposed or soft and in the form of cultural invasion and population influx; In both cases and in the long term and in the case of neglect and indifference, to erase the linguistic and cultural identity of the defeated, condemned and attacked communities by immigrants; will lead The most obvious contemporary example of the effect of changes in the demographic structure in the gradual change and disappearance of the language and culture of society is the transfer of Akrad and Afaghene and their settlement and permanent residence in the western cities of Azerbaijan and the eastern and central plateau of Iran, which today clearly and tangibly witnesses the complications. We are caused by something that has been customary during the past hundred years, generally in the geography known as Iran, and especially in the west of Azerbaijan and in the scope of the research of the upcoming article (geography of the cities of Bijar Gros, Qorveh and subordinate cities) and is

Analyzing the causes, methods and policies of changing the demographic structure and as a result of the linguistic and cultural changes of the studied cities in the past one hundred years, citing and relying on reliable historical sources, including "The National Geographical Culture of the Turks of Iranzmin" by Dr. Mahmoud Panahian and "Geography Bijar region of Gros, Qorveh and Diwandre" by Faraj Elah Mahmoudi and the book "Gross changes during the First World War" written by Mohammad Marivani and other historical books and documents and newspaper and press reports reflecting the news and sidelines of the migration of displaced people.

Keywords: Gros, Bijar, Qorveh, transfer of displaced persons, change of stubbornness, erasure of identity

CITATION (APA):

Mokhtari Nia, Kh. Bijar, Qorveh, Change of Demographic Structure and Change of Identity. Urmia: "Studies on Azerbaijan and Turk's history" Specialized Journal, year 01, number 04, Summer 2024, ISSN: 3041-8690.

Bicar, Qorve demoqrafik strukturun dəyişməsi və şəxsiyyət dəyişikliyi

Xəlil Mokhtari Nia

E-poçt:

kmo198395@gmail.com

Mənsubiyyət:

İslam xalqlarının mədəniyyət
və sivilizasiya tarixi alimi

Türk tarixi və mədəniyyəti
üzrə tədqiqatçı

Xülasə:

Əhali strukturunun dəyişməsi ilə millətlərin və etnik qrupların dil və mədəni kimliyinin tədricən dəyişməsi və silinməsi tarix boyu bəşər cəmiyyətlərinin əsas problemlərindən və zərərlərindən biri olmuşdur və belədir; Bu dəyişikliklərin və tədricən yoxa çıxmanın məcburi yoxsa yumşaq və mədəni işğal və əhalinin axını şəklində olub-olmaması; Hər iki halda və uzunmüddətli perspektivdə və etinasızlıq və laqeydlilik halında, mühacirlər tərəfindən məğlub, qınanan və hücumla məruz qalan icmaların dil və mədəni kimliklərini silmək; rəhbərlik edəcək Demoqrafik strukturda baş verən dəyişikliklərin cəmiyyətin dilinin və mədəniyyətinin getdikcə dəyişməsinə və yoxa çıxmasına təsirinin ən bariz çağdaş nümunəsi Akrad və Afaqenelərin köçürülməsi və onların Azərbaycanın qərb şəhərləri ilə şərq bölgələrində yerləşərək daimi məskunlaşmalarıdır. İranın mərkəzi yaylasında bu gün fəsadların açıq-aydın şahidi oluruq, bizə son yüz ildə, ümumiyyətlə, İran adlanan coğrafiyada, xüsusən də Azərbaycanın qərbində və s. adət halına gəlmiş səbəblərdən qaynaqlanır. Bu məqalənin tədqiqi (Bicar Gros, Qorve və tabe şəhərlərin coğrafiyası) və son yüz ildə tədqiq olunan şəhərlərin demoqrafik strukturunun dəyişməsinin səbəblərini, üsullarını və siyasətlərini və linqvistik və mədəni dəyişiklikləri nəticəsində mötəbər tarixi mənbələrə, o cümlədən "Türklərin milli coğrafi mədəniyyəti" Mahmud Pənahianın "İranzmin" və "Coğrafiya Bicar bölgəsi Qros, Qorve və Divandrə", Fərəc Elah Mahmudi və Məhəmməd Mərivanın yazdığı "Birinci Dünya Müharibəsi zamanı kobud dəyişikliklər" kitabı və digər tarixi kitablar və sənədlər, qəzet və mətbuat köçkünlərin miqrasiyasının xəbərlərini və kənarlarını əks etdirən hesabatlardır.

Açar sözlər: Qros, Bicar, Qorve, köçkünlərin köçürülməsi, inadkarlığın dəyişməsi, şəxsiyyətin silinməsi

CITATION (APA):

Mokhtari Nia, X. Bicar, Qorve demoqrafik strukturun dəyişməsi və şəxsiyyət dəyişikliyi. Urmiya: "Azərbaycan və Türk tarixi araşdırmalar" İxtisaslaşdırılmış Jurnal, il 01, nömrə 04, Yay 2024, ISSN: 3041-8690.

Halil Mokhtari Nia

E-posta:

kmo198395@gmail.com

Üyelik:

İslam milletlerinin kültür ve medeniyet tarihi uzmanı

Türk tarihi ve kültürü araştırmacısı

Bicar, Korve, Demografik Yapı Değişikliği ve Kimlik Değişikliği

Özet:

Nüfus yapısının değişmesi yoluyla ulusların ve etnik grupların dil ve kültürel kimliklerinin kademeli olarak değişmesi ve silinmesi, tarih boyunca insan toplumlarının en büyük zorluklarından ve zararlarından biri olmuştur ve olmaya devam etmektedir; Bu değişimler ve kademeli yok oluşlar zorla ve dayatılarak mı, yoksa yumuşak bir şekilde ve kültürel istila ve nüfus akışı şeklinde mi gerçekleşti; Her iki durumda da ve uzun vadede, ihmal ve ilgisizlik durumunda, göçmenler tarafından yenilgiye uğratılan, kınanan ve saldırıya uğrayan toplulukların dil ve kültürel kimliğinin silinmesi; liderlik edecek Demografik yapıdaki değişikliklerin toplumun dilinin ve kültürünün kademeli olarak değişmesi ve kaybolması üzerindeki etkisinin en açık çağdaş örneği, Akrad ve Afaghene'nin nakledilmesi ve bunların Azerbaycan'ın batı şehirleri ile doğu şehirlerine yerleşip daimi ikamet etmeleridir. Bugün açıkça ve somut olarak sıkıntılara sahne olan İran'ın merkez platosu, genel olarak İran olarak bilinen coğrafyada ve özellikle Azerbaycan'ın batısında ve son yüz yıldır adet haline gelmiş bir şeyden kaynaklanıyor. gelecek makalenin araştırması (Bicar Gros, Qorveh ve bağlı şehirlerin coğrafyası)

İncelenen şehirlerin son yüz yıldaki dil ve kültürel değişimleri sonucunda demografik yapıdaki değişimin nedenlerini, yöntemlerini ve politikalarını analiz etmek, "Türklerin Ulusal Coğrafya Kültürü" de dahil olmak üzere güvenilir tarihi kaynaklardan alıntı yapmak ve bunlara dayanmak. Dr. Mahmud Panahian'ın "İranzmin'in" adlı kitabı ve Faraj Elah Mahmudi'nin "Gros, Korve ve Divandre'nin Coğrafyası Bicar bölgesi" ve Muhammed Marivani'nin yazdığı "Birinci Dünya Savaşı Sırasında Büyük Değişiklikler" kitabı ve diğer tarihi kitap ve belgeler ile gazete ve basın yerinden edilmiş kişilerin göçüne ilişkin haberleri ve olayları yansıtan raporlar.

Anahtar Kelimeler: Gros, Bicar, Korve, yerinden edilmiş kişilerin nakli, inatçılığın değişmesi, kimliğin silinmesi

CITATION (APA):

Mokhtari Nia, H. Bicar, Korve, Demografik Yapı Değişikliği ve Kimlik Değişikliği. Urmie: Üç Aylık "Azerbaycan ve Türkiye Tarihi Üzerine Araştırmalar" Uzmanlık Dergi, yıl 01, sayı 04, Yaz 2024, ISSN: 3041-8690.

مقدمه :

محو تدریجی فرهنگ و زبان ملل و اقوام و اعتقادات گروههای بشری (تغییر هویت) همواره در طول تاریخ به عناوین مختلفه و انحاء متعدده و به صورتهای جبر تاریخی، تحمیلی و به شکل نرم صورت گرفته و می گیرد؛ نمونه های فراوانی از این نوع تغییرات در تاریخ قابل مشاهده می باشد. دلایل، کمیت و کیفیت تغییر بافت جمعیتی ترکان و به تبع آن محو تدریجی زبان و فرهنگ و حتی اعتقاداتی آنان در هر سه فرم جبری، تحمیلی و نرم همواره از دغدغه های فرهنگی و زبانی روشنفکران، محققان، نویسندگان و شاعران جهان تُرک بوده و هست.

بعنوان مثال می توان از تغییر اعتقادی و زبانی طایفه ای از ترکان تحت عنوان " تاپقاچ " نام برد که بعد از قبول اجباری آیین چینی ها، مجبور به تغییر زبان خود و صحبت کردن به زبان چینی ها شده اند دقیقا یکی از مصادیق تاریخی ضرب المثل معروف تُرکها یعنی " دلیل آنان دینین ده آتار " همین ترکان تاپقاچ هستند؛ مسئله ای که مشابه آن امروزه در ترکستان شرقی (اویغورستان) کماکان به شدیدترین وجه من الوجوه توسط کمونیست های چینی تداوم داشته و سیاست تغییر توأمان دین و زبان ترکان مسلمان در قالب انتقال چینی ها به شهرهای ترکستان شرقی و تغییر ترکیب جمعیتی در این نقطه از جهان تُرک، دنبال می شود.

تاثیر و تغییر نرم فرهنگ، زبان و اعتقادات ترکان خزر بعد از پذیرفتن دین یهود و ترکان اوغوز بعد از قبول اسلام را می توان در قالب و محتوای تغییر نرم و تدریجی ترکان تعریف و تبیین نمود که البته عمدتا به صورت خودخواسته و آگاهانه و بعضا تحمیلی و نرم صورت گرفته که تأثیرات و تغییرات دنیای تُرک و دنیای اسلام نیز به صورت متقابل بوده است.

فاجعه بارتترین نوع تغییر و محو تدریجی زبان و فرهنگ ترکان از نوع التقاطی نرم و تحمیلی-تهاجمی بوده که عمدتا بارسپاسی و فاشیستی داشته و صدمات جبران ناپذیری را به پیکره هویتی ترکان زده است که غالبا در قالب تغییر بافت جمعیتی ترکان از طریق انتقال و مهاجرت دادن اقوام در داخل جمعیت ترکان صورت گرفته و می گیرد مانند آنچه که طی یکصد سال گذشته در بین ترکان جغرافیای موسوم به ایران (شهرهای غربی، جنوب و جنوب غربی آذربایجان، ترکان قشقایی، خلجستان، ترکان خُراسان، آستارا، بندرانزلی، تهران، کرج، همدان، اراک و...)، آذربایجان غربی (ارمنستان)، ترکستان غربی (جمهوری های خودمختار روسیه)، ترکستان جنوبی (ترکان افغانستان و هندوستان)، ترکستان شرقی (اویغورستان) و دیگر نقاط جهان تُرک اتفاق افتاده و می افتد.

به استناد تاریخ معاصر و به گواه و مدد اخبار و اطلاعات درج شده در مطبوعات و جراید یکصد ساله گذشته در ایران، انتقال اکراد آواره از عراق و اسکان دادن آنان در شهرهای غرب آذربایجان منجمله اوشنویه، تیکان تپه، ساوجبلاغ، روستاهای اطراف اورمیه، سولدوز، سونقور و مخصوصا بیجار گروس و قروه (حوزه های مورد مطالعه و تحقیق) در قالب و عنوان " آواره گان کُرد

عراقی / پناهجویان عراقی " در فرم های تغییر بافت جمعیتی مناطق مورد بحث و در اشکال تحمیلی و نرم آن اتفاق افتاده که قابل تحلیل و تبیین می باشد.

یکی از مستندات، مصادیق و مثال های بارز برای طرح ادعا و دلیل بر " تغییر بافت جمعیت و فرهنگ و زبان ترکان شهرستان های بیجار گروس و قروه" انتقال و اسکان آواره گان کرد عراقی در سالهای ۱۳۵۳-۱۳۵۴ و اوایل دهه هفتاد در شهر بیجار و قروه بود.

نگارنده در اوایل دهه هفتاد بعنوان دانش آموز راهنمایی، بعینه شاهد بودم که جمعیت کثیری از آواره گان کرد عراقی را در هنرستان فنی استقلال، در دشت اطراف محله تخت بیجار (تخت هامماراسی = مسیر جاده بیجار به زنجان) و دیگر مدارس و حتی مساجد شهر بیجار اسکان داده بودند. بسیاری از این آواره گان در شهر بیجار و روستاهای های مسیر جاده بیجار و دیواندره ساکن و ماندگار شدند که حتی بیجاری های اصیل که خود را گروسی (کلهری) می دانند از آنان تحت عنوان "کرد" یاد کرده و می کنند و با این اسم آنها را به نوعی بیگانه با فرهنگ و هویت اصیل و تاریخی بیجار و تمایز از عناصر اصیل فرهنگی خود می دانند هر چند تعداد اندکی از گروس-فروشان و بعضی مسئولین حضور افراد در بیجار را به نوعی حضور نیروی انسانی مورد نیاز بیجار می دانند تا خلأ ناشی از مهاجرت بومیان گروس و کمبود نیرو را به این طریق و شکل توجیه نمایند ولی تاریخ یکصد سال گذشته بیجار گروس برای عموم گروس مخصوصاً مؤلفان، محققان، فعالان عرصه تاریخ و فرهنگ و قوم شناسان گروس اظهر من الشمس-تر از آنی هست که وکیل المله ای و عده ای با تفکرات پژاک-پسندانه آن را توجیه نماید.

دلیل دیگر راقم این سطور جهت طرح تغییر بافت جمعیتی بیجار گروس و قروه و محو تدریجی زبان و فرهنگ اصیل گروس طی یکصد سال گذشته با استناد به کُتب معتبر و رفرنس های علمی و دانشگاهی مانند کتاب "تاریخ تحولات گروس در اثنای جنگ جهانی اول" و هجوم و قتل و غارت مردمان بومی گروس توسط طوایفی از افراد مانند گلباغی، مندمی، جاف و... و به تبع آن خالی شدن بسیاری از روستاهای گروس و ساکن شدن افراد مهاجم در آن می باشد که در ادامه مکتوبه و در بتن و متن مقاله مزبور به صورت مستند و مستدل به آن اشاره خواهد شد.

استناد به کتابهای معتبر منجمله "فرهنگ جغرافیای ملی ترکان ایرانزمین اثر دکتر محمود پناهیان" از ژنرال های معروف و تحصیل کرده ی ارتش شاهنشاهی و کتاب "جغرافیای ناحیه ای بیجار گروس و قروه و دیواندره اثر فرج اله محمودی" از محققان و مؤلفان مطرح دهه چهل و پنجاه و استناد به دو مقاله ی وزین به قلم آقای مدرس سعیدی در خصوص ورود آواره گان کرد عراقی به شهرهای غرب آذربایجان طی دو مرحله، از دیگر دلایل طرح موضوع مقاله می باشد که به صورت مفصل تشریح و توضیح داده خواهد شد.

طرح مسأله:

طرح مسائلی چون علل افزایش غیر متعارف جمعیت شهر قروه در فواصل زمانی ۱۳۹۵-۱۳۳۰، دلایل و چگونگی تغییر تدریجی هویت اصیل قروه، علل تبدیل روستایی با جمعیتی در حدود ۲ هزار و ۲۰۰ نفر در دهه چهل به شهری به نام دیواندره با جمعیتی بالغ بر ۳۵ هزار نفر در سال ۱۳۹۵ و چرایی انتقال سرریز جمعیت دیواندره به بیجار و اکراد آواره به شهرهای غرب آذربایجان؛ منجمله مسائلی هستند که مقاله پیش رو با استناد و استدلال به مستندات و منابع مذکور در پی یافتن پاسخ برای آنها می باشد.

سابقه ی تحقیق:

در خصوص تاریخچه، زمان، چگونگی، دامنه، سابقه، کمیت، کیفیت و نحوه ورود اکراد عراقی به شهرهای غرب آذربایجان تاریخی مخصوص تاریخچه، زمان، چگونگی، دامنه، سابقه، کمیت، کیفیت و نحوه ورود اکراد عراقی به شهرهای غرب آذربایجان تاریخی مخصوصا شهرستانهای بیجار گروس و قروه مقالات و کُتب متعددی به رشته تحریر و سلک قلم درآمده است منتهی از زاویه تاثیرات فرهنگی و زبانی و تغییرات هویتی ناشی از حضور مهاجرین در شهرهای میزبان و همچنین مقایسه جمعیت شهرهای مورد مطالعه در مدت زمان قبل از مهاجرت و بعد از مهاجرت اکراد، کُتب و مقالات مشخص و منسجم ارائه نگردیده است فلذا راقم این سطور نیز با درک این مسأله و خلأ ناشی از عدم وجود مقاله و کتاب در این راستا و با این موضوع مشخصه، اقدام به ارائه مقاله مزبور نموده است؛ امید هست که محققان، مؤلفان، اهل قلم و فن با ارائه انتقادات علمی و منطقی در مسیر تداوم علمی-تر و منسجم-تر هدف و مسیر، چراغ راه ما باشند.

منابع اصلی و مراحل تحقیق:

- (۱) کتاب "فرهنگ جغرافیای ملی تُرکان ایرانزمین" تألیف دکتر محمود پناهیان
- (۲) کتاب "جغرافیای ناحیه ای بیجار گروس و قروه و دیواندره" تألیف فرج اله محمودی
- (۳) "تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول" تألیف محمد مریوانی
- (۴) مقاله ی "بررسی ابعاد و دامنه های مهاجرت کردهای عراق به ایران در سالهای ۱۳۵۴-۱۳۵۳" به قلم مدرس سعیدی
- (۵) مقاله ی "بررسی ابعاد و دامنه های بحران آوارگان عراقی در نیمه ی اول سال ۱۳۷۰" به قلم مدرس سعیدی
- (۶) فصلنامه تخصصی اینجی دینیزیم (فرهنگ، شعر، ادبیات، تاریخ و زبان بیجار گروس) با مدیر مسئولی میرستار گروس اوغلو و سردبیری خلیل مختاری نیا

در ابتدا و بر مبنای منابع ردیف های ۱ و ۲ وضعیت و بافت جمعیتی شهرهای قروه، سریش آباد، دیواندره، بیجار و یاسوکند - قبل از ورود وسیع اکراد عراقی تحت عنوان آواره گان ناشی از جنگ های داخلی حکومت مرکزی عراق و اکراد طی سالهای ۱۳۵۴-۱۳۵۳ و آواره گی اکراد عراقی ناشی از بحرانهای سال ۱۳۷۰ عراق و اکراد - به شهرهای قروه، بیجار و دیواندره مورد بررسی قرار خواهد گرفت و سپس با استناد به برخی از متون و مندرجات کتاب "تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول" پیرامون

هجوم طوایف مَندَمی، جاف، گلباغی و... به بیجار گروس و قتل و غارتگری در گروس و خالی شدن بسیاری از روستاهای گروس و ساکن شدن مهاجمان در روستاهای خالی از سکنه، اشاره خواهد شد.

در ادامه به بررسی روند حضور و ماندگار شدن بخش اعظمی از آواره گان کرد عراق در بیشتر شهرهای غربی، جنوبی و جنوبی غربی آذربایجان مانند بیجار گروس و قروه و همچنین بررسی اجمالی اوضاع فرهنگی و اجتماعی شهرهای مورد تحقیق در بُعد زمانی بُعد از حضور اکراد عراقی، مورد تحلیل قرار خواهد گرفت.

بیجار گروس و قروه جزء لاینفک جغرافیای تاریخی آذربایجان
تعلق باستانی و تاریخی بخش عمده ای از آثار باستانی و تاریخی شهرستان های بیجار گروس و قروه به حوزه تاریخ و تمدن جهان تُرک خاصه آذربایجان تاریخی، وجود فرهنگ و آداب رسوم کهن آذربایجانی، وجود صدها توپونیم، ائنتوتوپونیم، ائنتونیم و هیدرونیم های تُرکی اصیل در کل استان مخصوصا بیجار گروس و قروه همه و همه دال بر تعلق اصالت تاریخی و کهن مناطق مزبور به جهان تُرک علی الخصوص آذربایجان می باشد.

اسامی تُرکی جغرافیایی و جاینام های تُرکی موجود در قدم به قدم استان بویژه شهرهای بیجار گروس، سقز، قروه و... ذهن هر محقق منصف و مخاطب منطقی را به سمت و سوی وجود تاریخی کهن و ریشه و اصالت اسامی جغرافیایی سوق می دهد؛ قطعا انسان عاقل و منطقی از خود سؤال می کند " محال است قومی و ملتی در جغرافیایی خاصی و در کنار دریاها، کوهها، جلگه ها، چشمه ها و رودخانه های بزرگ و کوچک برای اولین بار ساکن بشوند ولی اسامی جغرافیایی، اسامی شهرها و روستاها و رودخانه ها، تپه ها، کوهها و چشمه ها را با زبان و لغاتی غیر از زبان مادری خود و غیر از گنجینه لغات زبانی خود نامگذاری کنند، چرا که این عمل با منطق و عقل سلیم تناسبی ندارد؛ براین اساس محال است اکراد و یا حتی افراس و... برای اولین بار ساکن بومی ایران باشند ولی برای نامگذاری اسامی جغرافیای محیط خود و محل زندگی خود از لغات تُرکی استفاده کنند مانند: آسپیهان، قزل اوزن، تالوار، آربابا، بابایلدير، بانه، بیجار، قروه، بوکه هان (بوکان)، ساوجبلاغ، اورمو، ساقیز، سینان دژ(سینان داش)، توران(تاران، تورهان، توهان، تهران)، قَرمانشاه، قَرمان(کرمان) و هزاران جاینام باستانی و تاریخی تورکی

برای ارائه آمار تقریبی در این خصوص احتیاجی به تخصص و تحصیلات آکادمیک آنچنانی نیست حتی کسی که آشنایی مقدماتی با زبان تُرکی داشته باشد از طریق قرائت تابلوهای ورودی و خروجی روستاها و شهرها و دیگر جاینامها می تواند تُرکی و یا غیر تُرکی بودن آن را تشخیص بدهد با این نوع نگاه و زاویه تحقیق، حداقل ۷۰٪ توپونیم ها، ائنتوتوپونیم ها، هیدرونیم ها و دیگر جاینام های این استان تُرکی هستند ولی اگر از زاویه دقیق علمی، تاریخی، زبانشناسی، اتیمولوژی و با عینک توپونیمی و ائنتوتوپونیمی به ریشه ی اسامی اماکن و روستاهای و شهرهای این استان مخصوصا بیجار گروس، قروه و سقز نگریسته و تحقیقات علمی و مستند در این خصوص ارائه شود قطعا آمار بیشتر از اینها خواهد بود. البته در این خصوص باید به سیاست

ترکی زدایی رژیم پهلویان در گستره وسیعی از مناطق تورکنشین نیز اشاره کرد که طبق این سیاست ترک-ستیزانه بسیاری از اسامی ترکی شهرها، روستاها، رودخانه ها، کوهها و محلات مناطق مختلف ایران نیز دچار تحریف و تغییر شده اند.

بر اساس آخرین تقسیمات سیاسی، استان [کردستان] دارای ۱۰ شهرستان، ۳۱ بخش، ۳۰ شهر و تعداد ۸۶ دهستان و ۱۶۵۶ روستای دارای سکنه و ۲۰۵ روستای خالی از سکنه می باشد؛ نکته جالب توجه اینکه از ۲۰۵ روستای خالی از سکنه استان ۴۶ روستا متعلق به بیجار گروس و ۲۳ روستا مربوط به شهرستان قروه می باشد. یعنی ۶۹ روستا و به زبان آمار یعنی نزدیک به ۳۵ درصد روستاهای خالی از سکنه ی استان کردستان مربوط به دو شهرستان بیجار گروس و قروه می باشد که خود جای تامل و تحقیق دارد با نظر به اینکه آیا این روستاهای خالی از سکنه به دوران تاخت و تاز و قتل و غارت اکراد جاف، مندَمی، گلباغی و دیگر طوایف سورانی زبان مانند آنچه که در کتاب "تحولات بیجار گروس در جریان جنگ جهانی اول" تألیف محمد مریوانی ذکر شده، ارتباط دارد یا خیر؟ در حالیکه شهرستان های جدیدالتشکیل سروآباد نیز با ۳ روستای خالی و دهگلان با کمترین روستای خالی از سکنه را در سطح استان به خود اختصاص داده است و این نکته نیز قطعاً بی ارتباط با انتقال و اسکان اکراد آواره ی عراقی نخواهد بود که محل تحلیل و تدقیق دارد که در بطن و متن مقاله به آن اشاره خواهد شد

فلذا اگر فارغ از مسائل و دلایل فوق الذکر و فقط از زوایه وضعیت کنونی نه تاریخی نگاهی به اسامی روستاهای استان [کردستان] داشته باشیم تا حدودی می توان به آمار تقریبی روستاها و شهرهای این استان اشاره کرد که دارای اسامی با ریشه ی ترکی و از نوع توپونیم و ائنتوتوپونیم های روشن و شفاف هستند که به راحتی و روشنی، معنا و اصالت و ریشه آنها کاملاً مشخص هستند بمانند اسامی شهرها و روستاهایی که دارای معنای گنگ و لال هستند که تبیین و تحلیل آنها احتیاج به علم اتمولوژیست ها و لغویون دارد:

سقز: ۲۷۷ روستا که اسم ۱۷۰ روستا کاملاً ترکی می باشد .

بیجار : ۲۲۸ روستا که نزدیک به ۱۸۰ روستا دارای اسامی کاملاً ترکی هستند .

قروه: ۱۳۳ روستا / ۱۰۵ روستا با اسامی ترکی

بانه: ۱۹۱ روستا / نزدیک به ۸۰ روستا با اسامی ترکی

مریوان: ۱۳۹ روستا / ۵۰ روستا با اسامی ترکی

سنندج: ۱۹۹ روستا / ۴۵ روستا با اسامی ترکی

کامیاران: ۱۴۴ روستا / ۶۵ روستا با اسامی ترکی

دیواندره: ۱۷۲ روستا / ۷۰ روستا با اسامی ترکی

سروآباد: ۷۲ روستا / ۳۵ روستا با اسامی ترکی

دهگلان: ۱۰۴ روستا / ۵۰ روستا با اسامی ترکی

در گذشته زبان ترکی نفوذ بیشتری در منطقه [منطقه مورد تحقیق شامل قروه، بیجار گروس و دیواندره] داشته است. علت آن تسلط حکومت های تُرک بر ایران بوده است. هنوز اسامی محلی بعضی از عوارض جغرافیائی مانند کوهها و رودها در قسمتی از مناطق کردنشین، تُرکی است (محمودی، ۱۳۵۱: ۶۸)؛ البته محمودی در جای جای کتابش و به مناسبت های مختلف سعی داشته است تا از اسامی ترکی شهرها، روستاها، کوهها، رودها و چشمه ها تلفظ فارسی و یا کردی بسازد تا به زعم خود بتواند آن را از حوزه نفوذ ترک و زبان ترکی جداسازد. با اینکه بیش از ۷۰ درصد توپونیم و ائنتوتوپونیم هایی که محمودی در کتابش ذکر کرده ترکی هستند ولی در اینجا سعی دارد بگوید که "بعضی از عوارض جغرافیائی مانند کوهها و رودها در قسمتی از مناطق کردنشین، ترکی هستند. محمودی حتی در خصوص ترکی بودن عوارض جغرافیائی مناطق کردنشین و کردزبان فقط یک علت ذکر می کند و آنهم "به علت گسترش حوزه نفوذ زبان ترکی در منطقه" می باشد. این در حالی است که وجود و حضور اسامی ترکی بسیاری از توپونیم ها و عوارض جغرافیائی منطقه مربوط به حتی قبل از اسلام می باشد که بهترین مثالش هم نام رودخانه هایی مانند نام رودخانه قزل اوزن، تالوار یا تاروال و نام شهرهایی چون سقز [ساق قیز / ساکاس / ساکاکیز = متعلق به یکی از اقوام ترک به نام ساکا]، بیجار و... می باشد.

در تأیید مطالب فوق اشاره و بعنوان مثال؛ فرج اله محمودی در کتاب "جغرافیای ناحیه ای قروه، بیجار و دیواندره " با اشاره به هیدرونیم های شهرستان های بیجار گروس و قروه و نام آبادی ها، نام روستای خاندانقلی را به صورت " خاناقلی " ثبت و ضبط نموده است: " قرار دادن روستای خاناقلی داخل چم " اوزن دره " جزوه شهرستان قروه و برعکس روستای کانی درپژ در ۲۴ کیلومتری جنوب خاناقلی و داخل رودخانه فرعی دیگر جزء شهرستان بیجار صحیح نیست. " (محمودی، ۱۳۵۲: ۲)؛ رودخانه چم در گوئیجه کن و اوزن دره در سلامت آوا [سالماتاوا] به تروال می پیوندد. شبکه آبهای جنوب از طریق شعبات فرعی و موازی به اوزن دره ختم می شوند (محمودی، ۱۳۵۲: ۲۷)

سرچشمه رود گوزه زنق [گوه زن] دامنه شمالی کوه سپه سالار و دامنه شرقی کوه زرنیخ در شمال غربی شهرستان بیجار است. شاخه های اولیه به شکل قوسی کوه " خرّه داش " را دور زده و در جهت جنوب شرقی پس از اتصالات شعبات کوچکتری از ارتفاعات مجاور، در محل روستای نورمحمد، شاخه دیگری از مغرب دریافت می دارد. (محمودی، ۱۳۵۱: ۲۸). به استثنای منطقه مجاور ساحل چپ رود " قزل اوزن " که خود عرضه ی مستقل روهاب کوچکی است، بیجار شمالی حوضه آبگیر رودخانه های متعددی می باشد که مجموعه در شمال شرقی منطقه به نام "گوه زن" به "قرل اوزن" ختم می شوند. سرچشمه این رود از کوههای حاشیه شمالی شهرستان بیجار (از کوه شاه نشین تا کوه زرنیخ) و سپس ارتفاعات بین شهرستان بیجار و بخش دیواندره (از گوهر بلاغی تا کوه آشفشان قرّه توره) است. (محمودی، ۱۳۵۱: ۲۷)

تعدد توپونیم گروس در اراضی تاریخی آذربایجان:

گروس؛ نام منطقه ای است وسیع شامل شهرهای بیجار، یاسوکندرانی، پیرتاش، توپ آغاج، بابارشانی به مرکزیت شهر بیجار؛ بیجار گروس نزدیک به ۹۰ هزار نفر جمعیت دارد؛ مینورسکی به نقل از کتاب تاریخ عالم آرای عباسی، آورده است: "طایفه ی [ترک] گروس در دوران صفویه، هم ردیف با طوایف: چگنی و اردلان... است (مینورسکی، ۱۳۶۸: ۲۴)؛ منجمله طوایف و تیره های ساکن در بیجار گروس (که عمدتاً از ترکان افشار هستند) عبارتند از: بایندیر، کرانی، افشار، کبودوند، گروسی، ترکمندی، گیچلو، صفی لو، چتراغی، خدابنده لو، بابالو، قره داغی، بیگدلی، تکلو، و... البته و متأسفانه در طول دوران منحوس پهلویان بسیاری از اسامی روستاها، کوهها، چشمه ها، محلات قدیمی گروس و علی الخصوص نام فامیلی و طوایف ترکی دچار تغییر و تحریف شده است [فصلنامه تخصصی اینجی دنیزیم، ۱۳۹۲-۱۳۸۹]

طبق نظر برخی از محققان، لغت " گروس " منسوب به طایفه ای از ترکان می باشد که مانند دیگر طوایف ترکی محل زندگی خود را با نام طایفه خود منتسب نمود و نامگذاری کرده اند؛ وجود جاینام های متعدد در نقاط مختلف آذربایجان تاریخی و دیگر نقاط جهان تُرک با هویتی ترکی سند محکمی بر این ادعا می باشد که ذیلاً ذکر می گردد:

گروس: نام منطقه و شهری است در " زنگه زور " واقع در قاراباغ جمهوری آذربایجان شمالی؛ در آذربایجان شمالی منطقه ای به نام "گۆی روس - گوروس - گوریس" نیز وجود دارد.

گروس؛ نام منطقه ای است ترکمنشین در غرب آذربایجان واقع در قوشاچای و سولدوز که ساکنان آن به زبان ترکی آذربایجان صحبت می کنند.

تالاب گروس: در جنوب شرقی پارک ملی دریاچه اورمیه و در دهانه رودخانه های تاتائو (سیمینه رود) و سویوق بولاغ / ساوجبلاغ (مهاباد) قرار دارد.

گروس: روستائی در شرق آذربایجان در شهرستان صوفیان [صوفیان] بالغ بر ۱ هزار و ۷۳۷ نفر جمعیت دارد.

گروس : نام روستایی واقع در بخش باشت شهرستان ترکمنشین گچساران استان کهگیلویه و بویر احمد که بالغ بر ۹۴ نفر جمعیت دارد. مردم روستای گروس گچساران از ایل بزرگ و شجاع ترکان قشقایی می باشند.

توپونیم گروس با نام شهرهای ترکمنشین کرس-کروس-کرووس نزدیک شهر درگزین همدان و همچنین نام شهر کوچک کرسف-کرسف در شهرستان خدابنده ارتباط هویتی و زبانشناختی می تواند داشته باشد؛ وجود توپونیم هایی ترک نشین با تلفظ و کتابت مشترک در حوزه جهان ترک، خاصه آذربایجان بزرگ، تعلق هویتی و تاریخی و ارضی گروس به آذربایجان و جهان ترک را تقویت می کند

وضعیت بافت جمعیتی شهرهای قروه و بیجار و دیواندره تا سال ۱۳۵۰ه.ش

بیجار گروس و قروه تا سال ۱۳۳۰ه. ش همواره جزء لاینفک هویت و اراضی تاریخی آذربایجان بوده و است، به دنبال سیاست های شوونیستی پهلویان، بیجار گروس به همراه شهرستان ترک نشین قروه در داخل استان پنجم به مرکزیت همدان قرار گرفته و در اواخر دهه چهل نیز با تشکیل استانی جدید به نام کردستان؛ قروه و بیجار گروس از استان پنجم منفک و به استان جدیدالتاسیس و جدید التتشکیل [کردستان] الصاق و سنجاق می شود. (مختاری نیا، گروس بایاتیلاری، ۱۴۰۰)

دکتر محمود پناهیان طی تحقیقاتی که از سال ۱۳۳۱-۱۳۲۸ در خصوص جمعیت ترکان ایران انجام داده و ماحصل تحقیقات خود را در مجموعه ای چهار جلدی تحت عنوان "فرهنگ جغرافیای ملی ترکان ایران زمین" تهیه و به انضمام نقشه های مربوطه به چاپ رسانده به صورت مفصل آمار دقیق ترکان ایران را به تفکیک مناطق ایران مکتوب نموده است. در کتاب مزبور آمار جمعیت ترکان گروس و شهرستان ترک نشین قروه نزدیک به ۹۰ هزار نفر (در سال ۱۳۲۸) ذکر شده است که عمدتاً در شهر بیجار، یاسوکنند، قروه و ۱۳۵ روستای ترک نشین بیجار گروس و ۸۵ روستای ترک نشین قروه و دهستان ها ساکن بوده اند. در این کتاب شهرستان بیجار گروس جزو ایالت آذربایجان و استان پنجم و در کنار شهرهای همدان، کرمانشاه، سنندج، ملایر، قروه و تویسرکان قرار گرفته است (پناهیان، ۱۳۳۱)

حسن راشدی نیز در کتاب "ترکان و بررسی تاریخ، زبان و هویت آنان در ایران" با اشاره به جمعیت ترکان استان [کردستان] [مخصوصاً شهرستان قروه می نویسد: "در استان کردستان و در شهرستان قروه بیش از ۸۰ آبادی ترک نشین از مناطق هم مرز با ترکان منفک و در اختیار سنندج قرار گرفته است و در دیگر مناطق کردستان نیز ترکان به صورت جزیره وار زندگی می کنند." (راشدی، ۱۳۸۵، ۱۱۹)؛ همچنین طبق تحقیقات دکتر پناهیان بیش از ۱۳۵ روستای بیجار گروس ترک و ترک نشین بوده اند.

فرج اله محمودی استادیار گروه جغرافیای دانشگاه تهران با انجام تحقیقات میدانی در سال ۱۳۴۵ در مورد جغرافیا، زبان، پوشش، غذاها و فرهنگ روستاهای شهرستان های بیجار گروس، قروه و دیواندره اطلاعات مفیدی ارائه داده است که از منظر قوم شناسی، جمعیت شناسی، توپونیمی و ائنتوتوپونیمی قابل استناد و در خور مطالعه نیز می باشد؛ نکته جالب توجه این تحقیق در خصوص شهرستان کنونی دیواندره می باشد که تا سال ۱۳۵۰ مطلقاً روستانشین بوده و حتی شهر کنونی دیواندره نیز در حوزه جغرافیای روستاها و روستاشناسی تعریف شده است. همچنین ترک بودن اکثریت ساکنان مناطق یاد شده به استثنای دیواندره از دیگر نکات مهم و قابل توجه تحقیقات آقای محمودی می باشد.

طبق اطلاعات داده شده توسط فرج اله محمودی جمعیت شهرستان های بیجار گروس، قروه و دیواندره نزدیک به ۲۲۰ هزار نفر گزارش شده است و همچنین در سال ۱۳۴۵ از کل جمعیت گروس ۱۲.۳٪ شهرنشین و ۸۷.۷٪ روستانشین بوده است: "منطقه کرانی با ۷۱ روستا جمعیتی بالغ بر ۱۷ هزار ۴۱۳ نفر داشته که از این تعداد جمعیت شهر یاسوکنند ۲ هزار و ۱۸۷ نفر بوده است.

بخش سیلتان با ۲۱ روستا دارای ۶ هزار و ۹۲۷ نفر جمعیت که سهم شهر توپ آغاچ ۱ هزار و ۲۱۶ نفر بوده است. بخش سیاه منصور (قره منصور) با ۴۱ روستا ۱۵ هزار و ۵۰۶ نفر جمعیت و روستای عربشاه با ۸۷۳ نفر جمعیت، بزرگترین روستای این بخش بوده است. بخش پیرتاج با ۳۰ روستا جمعیتی بالغ بر ۹ هزار و ۱۱۲ نفر و جمعیت شهر پیرتاج نیز ۱۰۷۹ نفر بوده است. خسروآباد با ۴۷ روستا دارای ۱۳ هزار ۴۱۳ نفر جمعیت که جمعیت خسروآباد ۱۶۰۳ نفر بوده است. (محمودی، ۱۳۵۲: ۷۳)

کتاب تحقیقی دکتر محمود پناهیان (از ژنرال های تحصیل کرده ارتش و محقق و روشنفکر دهه های چهل و پنجاه) تحت عنوان "فرهنگ جغرافیای ملی ترکان ایرانزمین" یکی از مستندات متقن و مستدل و از رفرنس های قوی و علمی در عرصه جمعیت شناسی، قوم شناسی، توپونیم های ترکی، اقتصاد، مذهب و... محسوب می شود، مخصوصا در مورد ترکیب جمعیتی و زبانی شهرها و روستاهای جنوب آذربایجان منجمله بیجار گروس، قروه، دیواندر، سقز، سونقور، همدان و... که برای پژوهشگران می تواند بعنوان تکیه گاه علمی و تحقیقی محسوب شود.

پناهیان مضاف بر تحقیقات میدانی و محلی خود با منبع قرار دادن و با استناد به کتاب "فرهنگ جغرافیای ایران محصول سال ۱۳۳۰ ارتش" و در جلد سوم و در بخش معرفی سنج و قروه و قصبه های آن و در خصوص قصبه آنزمان قروه چنین می نویسد:

"قصبه قروه مرکز بخش قروه شهرستان سنج، ۹۳ کیلومتری خاور سنج-۹۷ کیلومتری شمال باختر همدان - کنار راه شوسه همدان به سنج-// سکنه چهار هزار نفر - زبان مادری ترکی // آب از چند رشته قنات و زه آب رودخانه و چشمه ها-// محصولات عمده: غلات، حبوبات، میوه جات مخصوصا انگور // شغل ساکنین: زراعت و گل داری، صنایع دستی // صنایع دستی زنان: قالیچه جاجیم، کرباس // بطور متوسط ۱۰۰ باب دکان به طور متفرقه در قروه وجود دارد. // ادارات دولتی قروه عبارتند از: بخشداری، آمار، دارائی، پست، پاسگاه ژاندارمری، دبستان، چند قهوه خانه کنار شوسه دارد. // دشت- سردسیر". (پناهیان، ۱۳۵۱)

در همان زمان یعنی در دهه ۳۰ جمعیت سریش آباد ۳ هزار و ۴۰۰ نفر بوده که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ به ۸ هزار و ۸۷۱ نفر رسیده ولی جمعیت قروه ۴ هزار نفر بوده که طبق آمار سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۷۸ هزار ۲۷۶ نفر جمعیت رسیده است؟؟!! سوالی که اینجا ذهن نگارنده و هر مخاطبی را به خود معطوف می کند این هست که "قصبه قروه که طبق اطلاعات داده شده توسط دکتر پناهیان در آنزمان یعنی حداقل ۲۰ سال قبل از اولین مهاجرت افراد در سال ۱۳۵۳ چهارهزار نفر جمعیت داشته و زبان مادری آنها نیز ترکی بوده چگونه و چرا در سال ۱۳۹۵ جمعیت آن به بیش از ۷۸ هزار نفر می رسد که حداقل ۵۰ درصد آن را کردزبانها تشکیل می دهند؟؟!! از طرف دیگر چرا جمعیت ۳ هزار و ۴۰۰ نفری سریش آباد دهه سی در سال ۱۳۹۵ به ۹

هزار نفر هم نمی رسد!! آیا افزایش ۱۰۰ درصدی جمعیت کردزبانان قروه در دهه نود نسبت به دهه ی سی غیرعادی و غیرمتعارف نیست؟؟؟ آیا این افزایش ۱۰۰ درصدی اکراد قروه طی ۶۰ سال، ارتباطی با دو موج بزرگ مهاجرت اکراد عراق در سالهای ۱۳۵۳-۱۳۵۴ و اوایل دهه هفتاد ندارد؟ برای یافتن جواب این سؤال و دیگر سؤالات ذهنتان ادامه مقاله را حتما مطالعه بفرمایید .

به روایتی دیگر در آن برهه از زمان (۱۳۳۰) جمعیت یاسوکند کرانی در حدود ۱ هزار ۹۰۰ نفر بوده که طبق آخرین آمار (۱۳۹۵) به ۴ هزار و ۷۴۶ نفر رسیده ولی جمعیت دیواندره ی کردنشین در همان زمان حداکثر نزدیک به ۲ هزار و ۲۰۰ نفر بوده که در سال ۱۳۹۵ بالغ بر ۳۵ هزار نفر بوده است؛ جالبتر اینکه در همان زمان جمعیت توپ آغاج گروس (تُرک) ۹۳۰ نفر که در سال ۱۳۹۵ به ۱ هزار و ۶۴۵ نفر رسیده است!! در اینجا نیز مجددا همان سؤالاتی که ذهن من و شما در خصوص دلایل، نحوه ، چگونگی و چرایی افزایش ۱۰۰ درصدی جمعیت اکراد قروه را به خود معطوف و مشغول داشته در خصوص افزایش ناگهانی و غیرمتعارف جمعیت دیواندره و کاهش و رشد منفی جمعیت یاسوکند کرانی و توپ آغاج گروس (تُرک) را نیز درگیر خود می نماید؟! که ان شاءالله در صفحات بعدی با طرح بحث ورود اکراد به شهرهای غرب آذربایجان، جواب سؤالمان را خواهیم یافت.

تحلیل این آمارها و داده های تاریخی خیلی ساده هست. به زبان ساده می توان گفت در طول این ۷۰ سال گذشته چه اتفاقی افتاده است که جمعیت قروه از ۴ هزار نفر به ۷۸ هزار ۲۷۶ نفر و جمعیت دیواندره از ۲ هزار و ۲۰۰ نفر به ۳۵ هزار نفر رسیده ولی سریش آباد از ۳ هزار و ۴۰۰ نفر به ۸ هزار ۸۷۱ نفر و یاسوکند از ۱ هزار ۸۵۰ نفر به ۴ هزار نفر و ۷۴۶ نفر رسیده است؟؟؟؟ یعنی افزایش چشمگیر جمعیت دیواندره و قروه با ترکیب جمعیتی به نفع اکراد مهاجر...

هجوم اکراد عراقی به ایران طی سالهای ۱۳۵۴-۱۳۵۳ ش

شمال عراق در طول تاریخ، همواره بخش عمده ای از ولایت موصل و سرزمین تاریخی امپراطوری عثمانی بوده است که در سال ۱۳۰۳ ش / ۱۹۲۵م بعد از جنگ جهانی اول و شکست امپراطوی عثمانی [برخی از محققن و مورخین جهان اسلام از اضمحلال امپراطوری عثمانی بعنوان سرآغاز مصیبت دنیای اسلام یاد می کنند] و بعثت نفوذ و دخالتهای دُول انگلیس و فرانسه؛ از امپراطوی عثمانی جدا و به دولت تازه تأسیس و دست نشاندۀ عراق سنجاق می شود. عراق، کشوری که تحت الحمايه استعمارگران قرار گرفته بود.

اکراد جدا شده از عثمانی تا مدتها در مقابل دولت دست نشاندۀ انگلیس در عراق مقاومت و شورش نموده و همین مساله باعث شکل گیری جنگ های طولانی مدت بین اکراد و دولت عراق شده بود و نتیجه آن نیز آواره شدن اکراد و هجوم آنها به مرزهای ایران و ترکیه طی دو برهه ی زمانی ۱۳۵۴-۱۳۵۳ش و اوایل دهه هفتاد بود که طبق آمارهای ارائه شده توسط مطبوعات و مسئولان امر در اوایل دو دهه ی (پنجاه و هفتاد) حداقل بیش از یک میلیون کُرد عراقی وارد ایران شده و در نوار غربی ایران

از غرب آذربایجان گرفته تا ایلام و اهواز در داخل اردوگاهها مستقر و سپس وارد شهرها شده و در طولانی مدت نیز بخش اعظمی از آنها در ایران ماندگار شدند بحثی که مقاله پیش رو آن را طرح و به دنبال اثبات آن با استناد به مستندات و مدارک موجود می باشد که در ادامه ذکر خواهد شد.

طبق مکتوبات و اطلاعات داده شده توسط دکتر سعیدی در مقاله هایی تحت عنوان " بررسی روند مهاجرت اکراد عراق به ایران طی سالهای ۱۹۷۵م ش- ۱۳۵۴ ش/ ۱۹۷۴/۱۳۵۳ م " و اوایل دهه هفتاد؛ که توسط پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در سالهای ۱۳۹۶ و ۱۳۹۴ چاپ و منتشر شده؛ اکراد عراقی حداقل طی دو مرحله ی زمانی شامل اوایل دهه پنجاه و اوایل دهه هفتاد در قالب " پناهجویان عراقی " به صورت وسیع وارد ایران شده اند، سعیدی در این خصوص می نویسد: " کردستان عراق شامل بخش عمده ای از ولایت موصل امپراطوری عثمانی است که در سال ۱۹۲۵ م/ ۱۳۰۳ ش به دولت تازه تاسیس عراق ملحق شد. کردها از همان ابتدا در مقابل پیوستن به دولت عراق از خود مقاومت نشان داده و در دهه های ۱۹۲۰ و ۱۹۳۰ م/ ۱۲۹۰ شورشهایی را به زعامت شیخ محمود برزنجی و شیخ احمد بارزانی بر علیه دولت مرکزی عراق به راه انداختند که با پشتیبانی دولت انگلیس از حکومت عراق راه به جایی نبرده و سرکوب شد. در سال ۱۹۷۴ م/ ۱۳۵۳ ش، در نتیجه ی جنگ و درگیریهایی که در کردستان عراق جریان داشت، شمار زیادی از ساکنان این منطقه به عنوان آواره و پناهجو از طریق مرزهای غرب و شمال غربی وارد ایران شدند. در سال بعد نیز متعاقب شکست و فروپاشی جنبش کردها که پس از توافق ایران و عراق در الجزایر به وقوع پیوست، موج بزرگی از آوارگان به شکل دسته جمعی و در یک فاصله ی زمانی کوتاه وارد ایران شدند. بخشی از این آوارگان مدتی بعد و با تغییر اوضاع سیاسی در عراق به کشور خود بازگشتند؛ اما بخش قابل توجهی از آنها هم در ایران ماندگار شدند." (سعیدی، ۱۳۹۴)

نکته جالب توجه که مطمح نظر مکتوبه و مد نظر راقم آن نیز هست بحث عدم بازگشت بخش قابل توجهی از این آواره گان کرد عراق به کشور خودشان و ماندگاری آنها در ایران و سکنی گزیدن در شهرهای بیجار، گروس، قروه، دیواندر، دهگلان، سقز و دیگر شهرهای غرب آذربایجان مانند اوشنویه، تیکان تپه، نقده و آبادیهای مجاور اورمیه می باشد همانگونه که در مقاله سعیدی نیز صراحتاً با عبارت " بخشی از این آوارگان مدتی بعد و با تغییر اوضاع سیاسی در عراق به کشور خود بازگشتند؛ اما بخش قابل توجهی از آنها هم در ایران ماندگار شدند." به آن اشاره شده است (سعیدی، ۱۳۹۴)؛ طبق تأکید سعیدی حتی به یکی از دلایل پذیرش و حُسن رفتار پهلویان با اکراد نیز بدینصورت اشاره شده است: " شاه نیز در مصاحبه با رسانه ها و روزنامه نگاران خارجی کمک ایران به کردهای عراق را تایید میکرد و دلیل آن را آریایی نژاد بودن کردها می دانست." (همان، ۱۳۹۴)؛

عبارت " آریایی نژاد بودن اکراد " ناخواسته ذهن نگارنده را به اواخر دهه ی هفتاد می برد زمانی که رئیس جمهور وقت یعنی سید محمد خاتمی در سفر و صحبتی که در استادیوم ملک نیای سنندج به تاریخ ۱۵ مردادماه ۱۳۷۹ داشت از " اکراد بعنوان

ایرانی ترین قوم و کهنترین قوم ایرانی " نام برده بود: " ایرانیان وجود تاریخی خود را مرهون فداکاری قوم کرد می باشند و هیچ قومی نمی تواند ادعا کند، که بیش از مردم کرد ایرانی است. امروز هر ایرانی در هر کجا که باشد، به کردستان و زنان و مردان و جوانان کُرد افتخار می کند. " (ایرنا: ۱۵ مرداد ۱۳۷۹ برابر با پنجم اوت ۲۰۰۰)

ذکر این عبارات و اظهار آن از لسان دومین شخصیت جمهوری اسلامی آنهم در آن شرایط زمانی - یعنی هنوز ۵ سال از موج دوم مهاجرت اکراد به ایران در اوایل دهه هفتاد و حضور میلیونی اکراد آواره عراقی در شهرهای غربی ایران خصوصا غرب آذربایجان نگذشته بود، آواره گانی که حس آواره بودن، میهمان بودن و بیگانه بودن در تار و پود وجودشان فوران می کرد - حامل چه اهدافی و حاوی چه سیاست هایی می تواند باشد؟! فلذا در زمان ایراد این سخن بسیاری از اکراد با چراغ سبز دولت های وقت عزم خود را مبنی بر گرفتن تابعیت دائمی و اقامت دائمی در ایران، جزم کرده بودند؛ اینگونه گرادادن ها و پاس گل دادن ها چه معنا و مفهومی به غیر از تغییر بافت جمعیتی شهرهای غرب آذربایجان می تواند داشته باشد؟؟ همچنین بی ارتباط نخواهد بود اگر سخنان علم الهدی (در خطبه های نماز جمعه مشهد) و در خصوص هجوم چند میلیونی افغانه مهاجم و مهاجر را نیز ذکر کنیم که گفته بود " افغانی ها برادران دینی و زبانی و فرهنگی ما هستند ما ایرانی ها باید در نقش انصار به برادران افغانی خود که همچون مهاجرین هستند نگاه کرده و آنها را حتی در خانه های خودمان پناه بدهیم. ما با افغانستان دوتا نیستیم. برادران افغانی که به ما پناه آورده اند همان مهاجرین هستند که ما باید مانند انصار به آنها پناه داده و کمکشان کنیم؛ ما با افغانی ها از یک خون و یک عنصر و یک نژادیم (تابناک، تاریخ انتشار: ۳۱ تیرماه ۱۴۰۳ / ۲۱ July2024)

قطعا اینگونه اظهارنظرها در خصوص مهاجران اکراد و افغانه آنهم از شخصیت های مهم جمهوری اسلامی در حکم تکه های تاثیرگذار در پازل بزرگی به نام " تغییر بافت جمعیتی جهت تغییر تدریجی هویت " جامعه هدف محسوب می شوند، فلذا بعنوان یک مسأله جدی و هویتی و بعنوان یک موضوعی فراتر از مباحث امدادسانی، پناه دادن و یاری رساندن در قالب کمک های بشردوستانه و... باید مورد دقت نظر، تحقیق و تدقیق قرار گرفته تا خطرات و تهدیدات آن برای عموم جامعه هدف (ترکها)، تحلیل و آسیب شناسی شود.

آمار آواره_گان عراقی ناشی از مهاجرت ۱۳۵۳-۱۳۵۴

بحث آمار و ارقام و تعداد آواره گان اکراد عراقی در ایران نیز از مسائلی هست که در مطبوعات و جراید و مصاحبه های مسئولین در اوایل دهه پنجاه قابل طرح و بحث هست. " با شعله ور شدن جنگ داخلی اکراد و دولت عراق در سال ۱۹۷۴ م / ش ۱۳۵۳ شاهد ورود موج نخست و البته گسترده اکراد به ایران هستیم که در مرزهای غربی ایران و در غرب آذربایجان هجوم آورده و حتی در مرزها نیز شروع به ساختن خانه های گلی نمودند که تبدیل به آبادیهای خلق الساعه ای موقتی شده بود. " (سعیدی،

(۱۳۹۴

به دست دادن رقم مشخصی در مورد تعداد کسانی که در سال ۱۹۷۵ م/ ۱۳۵۴ ش، مجبوره مهاجرت از کردستان عراق به ایران شدند، امکانپذیر نیست بنابراین، تنها میتوان گفت که با پیوستن عده ای زیادی به ۱۰۰ تا ۱۵۰ هزار نفری که سال پیش از آن به ایران آمده بودند، در یک دوره ی هرچند کوتاه تعداد پناهندگان کُرد در ایران افزایش چشمگیری یافته است؛ به همین دلیل است که برخی [از محققین] تعداد پناهندگان کُرد حاضر در ایران را تا نیم میلیون نفر نیز ذکر کرده اند برخی دیگر نیز شمار آنان را ۳۰۰ هزار نفر میدانند. با وجود این اختلافات، مسلم است که پس از شکست شورش ایلول، یک تحرک بزرگ جمعیتی که درصد قابل توجهی از جمعیت آن زمان کردستان عراق حدود ۲ میلیون نفر را شامل می شد، به وجود آمد که بخش اعظمی از آن روانه ایران شده بودند. (همان، ۱۳۹۴)

نویسنده مقاله ی " بررسی روند مهاجرت اکراد عراق به ایران طی سالهای ۱۳۵۳-۱۳۵۴ " در این خصوص می نویسد: " استانهای آذربایجان غربی و کردستان و کرمانشاه نیز اقدام به پذیرش پیشمرگها و زخمی_های کردستان عراق کردند و بدین منظور ظرفیت تختهای خود را افزایش میدادند. بیمارستانهای شهرهای پاوه و مریوان تعداد تختهای خود را از ۳۵ تخت به ۱۰۰ و ۶۰ تخت افزایش دادند. به دنبال شدت یافتن جنگ اکراد و دولت عراق، رهبران کُرد به طور رسمی از ایران خواستند که تعدادی از آوارگان و پناهندگان کرد عراقی را در خاک خود بپذیرد و از آن پس با همکاری شیر و خورشید سرخ ایران کار انتقال پناهندگان به ایران آغاز شد و این سر آغاز مسأله ی پناهندگی گسترده ی کردهای عراق به ایران گردید. در این زمان بسیاری از کادرها و رهبران پیشمرگها مانند بارزانی های شروع به فرستادن خانواده ی خود به ایران کردند رفته رفته با شدت یافتن درگیریها، مهاجرت به ایران حالت دسته جمعی به خود گرفت و آوارگان در صفوفی طولانی شامل زن و بچه و پیر و جوان با هر وسیله ممکن از جمله اتومبیلهای جیب و لندور و کامیون و یا با پای پیاده خود را به مرزهای ایران می رساندند. گروهی وابسته به سازمان دیده بان حقوق بشر که به درخواست برخی از شخصیت های اکراد عراقی بین ۹ تا ۲۰ آبان ۱۳۵۳ / ۳۱ اکتبر تا ۱۱ نوامبر ۱۹۷۴ از نوار مرزی ایران و عراق در منطقه ی حاجی عمران، دیدن کرده اند، وضعیت منطقه را چنین توصیف کرده اند: " در دره های که مرز ایران و عراق را تشکیل میدهد، محلی برای پناهندگان در نظر گرفته شده است که نزدیک به ۲۵ هزار نفر در آن به سر میبرند چون زندگی در خیمه ها امکانپذیر نبود، پس از مدتی در داخل اردوگاهها سرپناه -هایی برای پناهندگان ساخته شد اردوگاههای مذکور بیشتر در اطراف ارومیه و اشنویه قرار داشت اما بعدها اردوگاههای دیگری در سنندج و اطراف کرمانشاه و حتی اهواز و دیگر شهرها برپا شد."

"در مورد تعداد کسانی که در طول جنگ ۱۹۷۴ م/ ۱۳۵۳ ش به ایران پناهنده شدند، هیچگونه آمار دقیقی وجود ندارد. در نبود منابع و مدارک رسمی و موثق، برخی تعداد بین ۱۰۰ تا ۱۵۰ هزار نفر را ذکر کرده اند، بسیاری هم بین آوارگان این سال و کسانی که سال بعد به آنها پیوستند، تفاوتی قائل نشده و تعداد تقریبی همه آنها را با هم ذکر کرده اند، اما قدر مسلم این است

که در سال ۱۹۷۴ م/ ۱۳۵۳ ش و به دنبال درگیریهای شدیدی که در کردستان عراق روی داد، دهها هزار نفر به ایران پناهنده شدند. اکثر این افراد با پیوستن موج بعدی پناهندگان در سال ۱۹۷۵ م/ ۱۳۵۴ ش سرنوشتی مشابه آنها یافتند. روزنامه ی کیهان که در اواخر اسفند یعنی ۱۲ روز به پایان ضرب الاجل تعداد کسانی را که در آنسوی مرز منتظر ورود به ایران بودند، بیش از ۲۵۰ هزار نفر برآورد کرده بود؛ از روند کند صدور مجوز ورود برای آنها خبر داد و پیش بینی کرد که بسیاری از آنان موفق به ورود به ایران نشوند." (کیهان ۲۸ اسفند ۱۳۵۳، ص ۳۱)

"امتداد نواحی غربی آذربایجان از اورمیه گرفته تا اهواز میزبان حداقل ۲۵۰ هزار نفر کرد عراقی بوده که دولت ایران در سال ۱۹۷۴ م/ ۱۳۵۳ ش در اردوگاهها و ... که بدین منظور احداث شده بود این اردوگاهها در امتداد نواحی غربی ایران از ارومیه تا ایلام و اهواز قرار داشتند در استان آذربایجان غربی، در استان کرمانشاه و در شهرهای پاوه، نوسود، سرپل ذهاب، قروه، سونقور، بیجار و ... اسکان داده شده بودند." (سعیدی، ۱۳۹۴)

عدم مراجعت بخش اعظمی از اکراد به کشور خودشان (عراق) و انتقال آنها به دیگر شهرهای ایران توسط دولت وقت در مقاله ی "بررسی روند مهاجرت اکراد عراق به ایران طی سالهای ۱۳۵۴-۱۳۵۳" به دغدغه های امنیتی شاه و نگرانیهای دیگر مسئولان وقت ناشی از عدم بازگشت اکراد به وطن خودشان و اتخاذ تدابیر لازمه منجمله انتقال اکراد به برخی از شهرهای مرکزی و ... بالصراحه اشاره شده و آمده است: "پس از مدتی هم دولت ایران، تصمیم گرفت که افراد ساکن در اردوگاهها را بین شهرهای مرکزی پراکنده کند. روزنامه ی کیهان در حالی که هنوز پیگیر تحرکات جمعیتی مهاجران برای ورود به ایران بود، تعداد افراد ساکن در اردوگاههای استان کرمانشاه را ۵۰ هزار نفر برآورد کرد. شاه سیاست مشخصی را در رابطه با پناهندگان کرد عراقی در پیش گرفته بود. ابتدا سعی کرد که با اتخاذ سیاستهای گوناگون تعداد افراد وارد شده به ایران را حتی المقدور محدود کند سپس دستور داده بود که پس از ورود به ایران نیز از تجمع آنها در یک منطقه و تماس گسترده ی آنها با مردم شهرهای گردنشین نوار مرزی ممانعت کنند. ایران از طریق اسکان آنها در اردوگاههای محصور که در سرتاسر نوار غربی کشور پراکنده بودند، جلوگیری به عمل آورد پس از مدتی هم که معلوم شد تعداد زیادی از مهاجران در ایران خواهند ماند، رژیم شاه تصمیم به دور کردن آن ها از نوار مرزی و انتقال آنها به مناطق مرکزی و شهرهای داخلی گرفت این سیاست دولت ایران را از جنبه های گوناگون می توان مورد ارزیابی قرار داد." (همان، ۱۳۹۴)

شاه در مصاحبه ای که در ۲۵ فروردین ۱۳۵۴ /آوریل ۱۹۷۵ با خبرگزاری یونایتدپرس انجام داد خبر از سیاست آینده ی دولت ایران در مورد کردها داد و اظهار داشت کردها را تشویق نمیکند که در اردوگاهها باقی بمانند، زیرا این چیزی است که در مورد فعالیتهای احتمالی در اردوگاههای آوارگان است. شاه در ادامه ی همان مصاحبه، خبر از سیاست آینده دولت خود مبنی بر جذب، انتقال و اسکان و استحاله ی مهاجران در درون جامعه ایران داد و افزود: "آنها بهتر است که آمیخته شوند کردها به راحتی

می توانند در داخل جامعه ی ایران جذب شوند."؛ عباسعلی خلعتبری، وزیر خارجه نیز از جذب و ادغام مهاجران کُرد در درون جامعه و اقتصاد ایران سخن میگفت (اطلاعات ۱۶ فروردین ۱۳۵۴، ص ۱۷) در چهارچوب همین سیاست، دولت کم کم شروع به انتقال مهاجرین ساکن اردوگاهها به شهرهای مرکزی ایران مانند اورمیه، اصفهان، یزد، کرمان، جیرفت، ساری، قروه، بیجار و ... کرد اکثر این افراد در شهرهای مذکور به کارهایی مانند کارگری و شکاربانی مشغول شدند و برای همیشه نیز ماندگار شدند. برخی از سران و بزرگان جنبش از جمله بارزانی و خانوادهاش را به محله ای از شهر کرج انتقال دادند." (سعیدی ۱۳۹۴)

با توجه به مطالب فوق می توان گفت که نهایت حضور اکراد در برخی از نقاط آذربایجان مخصوصا شهر قروه، سونقور، برخی از نقاط گروس و دیگر نقاط ایران به همین انتقال و اسکان اکراد در زمان شاه بر می گردد که امروزه این مسأله نیز دست آویزی شده است برای برخی از فعالان فرهنگی و اجتماعی و محققان کُرد که ادعای ارضی و هویتی بر شهرهایی را داشته باشند که نهایتا طی یکصد سال گذشته به آنجا منتقل شده اند؛ یکی از مزایای مطالعه دقیق و علمی تاریخ واقعی - نه جعلی و تحریف شده - این است که حد و حدود هویتی، جغرافیای تاریخی و صبغه و سبقه تاریخی ما را به ما، متذکر می شود.

یکی از مسائلی که مقاله پیش رو به طرح آن پرداخته و به دنبال یافتن جوابی برای آن و مخاطبان خود هست "بحث عدم بازگشت بخش زیادی از اکراد عراقی به کشور خودشان و انتقال و اسکان دائمی آنان در برخی از شهرهای آذربایجان هست که باعث افزایش غیرمتمعارف جمعیت اکراد در شهرهای غرب آذربایجان می باشد که بعدها بعنوان یک چالش فرهنگی در غرب آذربایجان تبدیل شد:" به دست دادن رقم مشخصی در مورد تعداد کسانی که در سال ۱۹۷۵ م/ ۱۳۵۴ ش، مجبوره مهاجرت از کردستان عراق به ایران شدند، امکانپذیر نیست بنابراین، تنها میتوان گفت که با پیوستن عده ای زیادی به ۱۰۰ تا ۱۵۰ هزار نفری که سال پیش از آن به ایران آمده بودند، در یک دوره ی هرچند کوتاه تعداد پناهندگان کُرد در ایران افزایش چشمگیری یافته است؛ به همین دلیل است که برخی [از محققین] تعداد پناهندگان کُرد حاضر در ایران را تا نیم میلیون نفر نیز ذکر کرده اند برخی دیگر نیز شمار آنان را ۳۰۰ هزار نفر میدانند. با وجود این اختلافات، مسلم است که پس از شکست شورش ایلول، یک تحرک بزرگ جمعیتی که درصد قابل توجهی از جمعیت آن زمان کردستان عراق حدود ۲ میلیون نفر را شامل می شد، به وجود آمد. در مراحل اولیه ی بحران، به موازات ورود پناهندگان جدید، عده ای هم به عراق مراجعت میکردند اما با وجود این، تعداد قابل توجهی از پناهندگان در ایران ماندند منابع در مورد تعداد کسانی هم که در ایران ماندند اختلاف زیادی دارند. مسعود بارزانی تعداد پناهندگانی را که به شهرهای مرکزی ایران انتقال یافتند، حدود ۱۸۰ هزار نفر برآورد میکند[مسعود بارزانی، البارزانی و الحركة التحرر الكردیه، الجز الثالث اربیل: دار ئاراس، ۲۰۰۲)، ص ۳۹۹] جمعیت زیادی نیز در ایران باقی ماندند نسلی از آنها هیچ وقت کردستان عراق را ندیده اند و با جامعه ی ایران خو گرفته اند. افراد سالخورده نیز هرچند که به زندگی در ایران عادت کرده اند، اما نیم نگاهی هم به کردستان عراق دارند." (سعیدی، ۱۳۹۴)

بررسی ابعاد و دامنه ی حضور اکراد آواره در نیمه ی اول سال ۱۳۷۰

در بهار سال ۱۹۹۱ نزدیک به ۲ میلیون نفر از کردهای ساکن عراق از ترس جان و مال خود از این کشور آواره و به نقاط مرزی ایران و ترکیه پناهنده شدند. به گزارش (سرویس عکس و تاریخ فرارو)، کوچ تاریخی کردهای عراق که در میان این قوم مشهور است یکی از اقدامات غیرانسانی صدام به شمار می رود که طی آن نزدیک به ۲ میلیون نفر از موطن خود آواره شدند. پس از شکست صدام حسین در جنگ خلیج فارس، کردهای عراق با سازمان دادن قیامی فراگیر در مارس ۱۹۹۱ مناطق کردنشین عراق از " زاخو " در مرز ترکیه تا " کرکوک " را از تسلط دولت عراق خارج و دولت محلی در آن تشکیل دادند؛ پاسخ دولت صدام منجر به این شد که نزدیک به ۲ میلیون کرد از ترس تکرار حمله شیمیایی سال ۱۹۸۸ عملیات موسوم به « انفال » به طور دسته جمعی در اواخر اسفند سال ۱۳۶۹ راهی مرزهای ایران و ترکیه شدند که منجر به صدور قطعنامه سازمان ملل در ایجاد منطقه پرواز ممنوع در حمایت از آوارگان شد.

سعیدی در خصوص موج دوم ورود اکراد عراقی به ایران در اوایل دهه هفتاد که از منظر کمیت و کیفیت به مراتب شدیدتر و وسیعتر از سالهای ۱۳۵۴-۱۳۵۳ بود و دامنه آن به شهرهای بیجار، قروه، سونقور و حتی روستاهای شهرهای مذکور نیز رسیده بود و همچنین در مقایسه با موج اول تعداد کثیری از آواره گان در جغرافیای وسیعتری نسبت به مرحله قبل برای همیشه در شهرهای غرب آذربایجان مخصوصاً شهرستانهای مورد مطالعه ماندند و ساکن شدند؛ می نویسد: " در سال ۱۳۷۰ متعاقب سرکوب قیام کردهای عراق توسط صدام حسین، سیل عظیمی از آوارگان به سوی مرزهای غربی کشور راه افتاد ورود صدها هزار پناهجو طی مدت زمانی نسبتاً کوتاه به ایران و ترکیه موجب بروز مشکلات عدیده ای گردید. در روزهای اوج بحران، شمار پناهجویانی که روزانه از مرز عبور میکردند، بالغ بر دهها هزار تن بود. دولت ایران در مواجهه با این مسئله سیاست درهای باز را پیش گرفت و برای کمکرسانی به آوارگان و اسکان آنان در اردوگاهها اقداماتی به عمل آورد. تاریخ معاصر شاهد چند موج بزرگ جا به جایی جمعیت از کردستان عراق به سوی ایران بوده است. این مهاجرت در چندین مرحله و در نتیجه ی تحولات سیاسی کشور عراق به وقوع می پیوست. سال ۱۳۷۰ در این رابطه نقطه ی عطف به شمار میرود. در این سال پس از سرکوب قیام کردها توسط صدام حسین مهاجرت عظیمی آغاز شد، به نحوی که اکثریت قریب به اتفاق جمعیت کردستان عراق رو به سوی مرزهای ایران و ترکیه نهادند. در این میان، بیش از یک میلیون نفر با عبور از مرزها در اردوگاههای داخل ایران اسکان داده شدند. به گونه ای که در اندک زمانی، تقریباً تمام ساکنان کردستان عراق خانه و کاشانه ی خود را رها کرده و به مناطق مرزی و کوهستانی کشورهای ایران و ترکیه پناه بردند. در این میان، به دلیل اینکه ایران مرزهای طولانیتری با کردستان عراق داشت و مراکز جمعیتی مانند اربیل و سلیمانیه به آن نزدیکتر بودند، حجم بیشتری از آوارگان را به نسبت ترکیه شاهد بود. نظر به اینکه چنین تحرک جمعیتی بزرگ و کم سابقه ای آثار و پیامدهای فراوان اجتماعی، اقتصادی و سیاسی در پی داشت. " (سعیدی، ۱۳۹۶)

مطبوعات ایران از رسیدن نخستین امواج آوارگان به مناطق کردنشین ایران خبر میدادند گزارشها حاکی از اجتماع هزاران نفر در مرزهای نوسود، پیرانشهر و سایر مرزهای غربی و شمال غربی بود (ابزار، ۱۸ فروردین ۱۳۷۰ : ۸)؛ چندی بعد ایران مرزهای خود را به روی آوارگان گشود و به آنها کمک کرد تا خود را از راههای کوهستانی به نقاطی که بیشتر در دسترس است، برسانند. مدارس، انبارها و دیگر ساختمانهای عمومی تبدیل به بیمارستانها و سرپناههای موقتی شدند. بسیاری از مردم شهرها مانند [سندج، مریوان، دهگلان، دیواندره، سقز، بانه و...] نیز درهای منازل خود را به روی آوارگان گشودند در آن زمان یکی از کارکنان یونیسیف به مطبوعات گفته بود که در هر خانه دو یا سه خانواده وجود دارد (Refuges, may 1991: 6)؛ در ۱۶ فروردین همان سال فرماندار پیرانشهر با اعلام ورود ۷۰ هزار نفر به استان آذربایجان افزود: "که در آنسوی مرز بسیاری از آواره گان بعلت سرما و کمبود امکانات بهداشتی غربی در صفوف ۸۵ کیلومتری قرار داشتند و آوارگان که جمعیت آنها میلیونی است در مناطق کوهستانی پخش شده اند." (اطلاعات، فروردین ۱۳۷۰)

آمار مهاجران و آواره گان کرد عراقی در اوایل دهه هفتاد

17: فروردین سال ۱۳۷۰ حجم ورود آوارگان به ایران از مرزهای مختلف غربی بسیار زیاد بود. [حجه الاسلام] نوری، وزیر کشور اعلام کرد ۳۵۰ هزار نفر به ایران پناهنده شده اند و تخمین زده میشود این رقم در چند روز آینده به بیش از یک میلیون نفر برسد که روزانه وارد ایران میشدند، هر روز به طور سرسام آوری افزایش می یافت. یکی از مبادی اصلی ورود آوارگان مرز نوسود، واقع در شهرستان پاوه در استان کرمانشاه بود که به دلیل نزدیکی به شهر سلیمانیه هجوم گسترده ی آوارگان را مشاهده میکرد. در ۱۴ فروردین خبرنگار روزنامه ی اطلاعات وضعیت ورود آوارگان را از این نقطه چنین توصیف کرد:

"تمام جادهای بین مرز نوسود تا منطقه ی هیروی در « ۲۰ کیلومتری عمق خاک ایران مملو از جمعیت آواره است و عبور و مرور به کندی انجام میگردد به گفته ی آوارگان صفوف فشرده ی آوارگان تا شهر عربت (در نزدیکی سلیمانیه) به طول ۱۲۰ کیلومتر ادامه دارد که زنان و کودکان و سالمندان زیادی در بین آنها وجود دارند. بیمارستانهای استانهای آذربایجان غربی، کردستان و کرمانشاه ظرفیت و امکانات ارائه ی خدمات را به جمعیت بیشمار آوارگان خسته و بیمار نداشتند در ۲۶ فروردین، هنگامیکه ورود آوارگان جدید هنوز در بررسی ابعاد و دامنه های بحران آوارگان عراقی در نیمه ی اول سال ۱۳۷۰ اوج خود بود، اعلام شد که تنها در استان کردستان ۷۰ هزار نفر برای درمان به مراکز درمانی مراجعه کرده اند." (اطلاعات، ۲۶ فروردین ۱۳۷۰ : ۱۳) البته به دلیل شرایط اضطراری و حجم زیاد افراد بیمار، حتی الامکان سعی بر آن بود که خدمات درمانی برای آوارگان به صورت سرپایی انجام پذیرد بالینحال تعداد زیادی از آنها نیاز فوری به بستری شدن داشتند. وزیر بهداشت ایران اعلام کرد که در استانهای کردستان، کرمانشاه، آذربایجان غربی و در برخی از شهرها تا ۸۰ درصد ظرفیت بیمارستانها به آوارگان اختصاص یافته است (بهکام، ۱۰ اردیبهشت ۱۳۷۰)

"آوارگان پس از عبور از مرز به طور سیل آسا به سوی شهرهای کردنشین ایران سرازیر شدند به طوریکه در مقاطع اوج بحران، برخی از شهرهای کردستان ایران طی چند روز با ورود جمعیتی چند برابر جمعیت اصلی خود مواجه شدند برای مثال جمعیت شهر سردشت که در آن زمان حدود ۲۰ هزار نفر بود، طی چند روز به ۱۵۰ هزار نفر رسید (Refuges, may 1991: 9). پیرانشهر نیز با جمعیتی ۳۰ هزار نفری، بیش از ۱۰۰ هزار نفر را در خود جای داده بود؛ تاکسیهای نارنجی و سفید رنگ عراقی با پلاکهای اربیل همه جا در خیابانها دیده میشوند که در ترافیک آشفته و سنگین شهر به دنبال جا میگردند آوارگان همه جا در خانه ها، مغازه ها، مساجد و خیابانها حضور دارند در ۱۳ مسجد پیرانشهر که مملو از آوارگان است، بلندگوها دائماً اسامی کودکان و افرادی که در شرایط آشفته ی فرار دسته جمعی از کسان خود جدا شده بودند را صدا میزند. " (اطلاعات، ۱ اردیبهشت ۱۳۷۰ : ۵)

حضور پرتعداد و بی سابقه اکراد عراقی در شهرهای بیجار گروس، قروه، سونقور، کنگاور و همدان در دهه ی اول اردیبهشت روند روبه رشد ورود آوارگان به ایران همچنان ادامه داشت. مطبوعات ایرانی برای اولین بار در ۱۱ اردیبهشت از کاهش ورود پناهندگان به ایران در یکی از گذرگاههای اصلی خبر دادند بر پایه ی این گزارش تعداد مهاجرانی که روزانه وارد سردشت می شدند، پیشتر حدود ۲۰ هزار نفر بود که در این زمان به ۶ الی ۷ هزار نفر در روز کاهش یافت (اطلاعات، ۱۱ اردیبهشت ۱۳۷۰ : ۱۴)؛ با وجود کاهش افرادی که روزانه وارد ایران میشدند، اما تا تیرماه تعداد کل پناهندگان گُرد در ایران روند رو به رشدی داشته است. (بهکام، اسفند ۱۳۷۰ : ۶۵) ورود میلیونی پناهندگان گُرد، ایران را در اندک زمانی به کشوری دارای بیشترین جمعیت پناهنده در جهان تبدیل کرد؛ پیش از این هم ایران در دهه ی ۸۰ میلادی سیل میلیونی مهاجران افغان را تجربه کرده بود؛ اما مقامات و مسئولان ایرانی معتقد بودند که هجوم آوارگان عراقی از لحاظ تعداد، سرعت رشد و شرایط ویژه ی آنها بی سابقه و در مقایسه با سیل آوارگان افغانی ناگهانی و غیرمنتظره تر بوده است (Refuges, may 1991: 6). ایران در برابر این بحران سیاست درهای باز را پیش گرفت. جمعیت آوارگان ابتدا وارد شهر و روستاهای کردستان ایران شدند و برخی از آنها موقتاً در مساجد، مدارس، ساختمانهای اداری و مغازه های مردم اسکان یافتند بسیاری از مردم منطقه نیز به میان پناهندگان رفته و یک یا دو خانواده از آنها را به منزل خود برده اند نهادها و سازمانهای مسئول مانند هلال احمر و وزارت کشور نیز تمام امکانات خود را برای مقابله با این بحران بسیج کردند. مقامات دولتی در تهران اعلام کردند که روزانه حدود ۱۰ میلیون دلار برای تأمین حداقل نیازهای پناهندگان صرف میکنند؛ اما با توجه به ابعاد بسیار گسترده ی بحران خواستار کمکهای بین المللی شدند (Refuges, may 1991: 6). (سعیدی، ۱۳۹۶)

هاشمی رفسنجانی، رئیس جمهور وقت در مصاحبه با روزنامه ی اطلاعات ضمن تأیید ورود چندصد هزار نفری آواره گان کرد عراقی در ایران و اسکان آنان در شهرهای میزبان اظهار داشته بود: "ما فعلاً به وظیفه ی انسانی و اسلامی و نگرانیهای امنیتی

ناشی از حضور آوارگان عمل میکنیم و سعی میکنیم که در اولین فرصت آوارگان را به عراق بازگردانیم تا آن زمان باید در اردوگاههای محصور و جدای از مردم کشورمان زندگی کنند." (اطلاعات، ۲ اردیبهشت ۱۳۷۰ : ۹) پس از آن، جمعیت هلال احمر با همکاری استانداری ها و فرمانداری ها به برپایی اردوگاههای جدید و انتقال تدریجی آوارگان به آنجا اقدام نمود در این چهارچوب افراد را از شهرها و روستاها جمع آوری کرده و با استفاده از وسایل نقلیه ی متعلق به خود آوارگان، اتوبوسهای شرکت اتوبوسرانی و کامیونهای سازمانها و ادارات مأمور همکاری، آنها را به اردوگاه انتقال میدادند. تنها در ۱۰ روز آخر فروردینماه، ۶۶۰ هزار نفر از این طریق جابه جا و در اردوگاهها اسکان داده شدند این اردوگاهها در سراسر منطقه ی غربی کشور پراکنده بودند و بسیاری از آنها دور از شهرهای مرزی و در عمق خاک ایران [در شهرهای غربی آذربایجان] قرار داشتند از جمله در شهرهای بیجار، همدان، کنگاور و قروه اردوگاههایی برپا شده بود که قرار بود تعدادشان از ۲۷ اردوگاه به ۹۴ اردوگاه و محل ساختمانی توسعه یابد (پیام هلال، تیر مرداد ۱۳۷۱ : ۲۸)

آقای صبوری (رئیس جمعیت هلال احمر شهرستان بیجار گروس در زمان ورود اکراد آواره عراقی به قروه و بیجار در سال ۱۳۷۲)؛ طی مصاحبه حضوری که با نگارنده داشتند به کم و کیف و شرایط حضور اکراد آواره در شهرستان بیجار گروس اشاره کرده و گفتند: "در آنزمان من رئیس جمعیت هلال احمر شهرستان بیجار گروس بودم. بیجار منجمله شهرستان های مورد هدف اکراد آواره بود. در آنزمان (اوایل دهه هفتاد) نزدیک به ۳۰ هزار نفر از آواره گان وارد شهرستان بیجار گروس شدند که بخش اعظمی از آنها در هنرستان ها، مدارس، در زمین های هموار محله تخت در مسیر جاده بیجار- زنجان، مساجد، سالن های ورزشی و... اسکان داده شدند؛ وضعیت انبار امدادی هلال احمر بیجار حالت مطلوبی نداشت بنابراین ما از هلال احمر استان زنجان بعنوان استان معین کمک گرفتیم. آقای سید موسی رضوی مدیرعامل وقت هلال احمر زنجان بودند با مدیریت ایشان هلال احمر زنجان اقدام به برپایی چادرهای امدادی، اسکان، تغذیه و کمک ها و حمایت های روانی نمودند. کمک بزرگی کردند تا توانستیم بحران ناشی از مهاجرت آواره گان را کنترل و مدیریت کنیم. تعدادی زیادی از این آواره گان به عراق بازنگشتند و در بیجار و در برخی از روستاهای جاده تکاب، جاده دیواندره و جاده قروه سکنی گزیده و ماندند." (۱۵ مردادماه ۱۴۰۳، بیجار)

ورود بیش از یک میلیون آواره کرد عراقی به ایران بین سالهای ۱۳۶۹ لغایت ۱۳۷۲ هر چند هیچگونه آمار دقیق و قابل اطمینانی در رابطه با چگونگی بازگشت آوارگان ناشی از اوایل دهه هفتاد در دست نیست اما قدر مسلم این است که بحران آوارگی سال ۱۳۷۰ / ۱۹۹۱ بوده است؛ اما آوارگی دسته جمعی اکراد عراق به معنی دقیق کلمه کردستان عراق از جمعیت تهی گردید و تقریباً تمام مردم آوارگی را تجربه کردند طبق گزارشی که وزیر بهداشت ایران در آبان ماه سال ۱۳۷۰ منتشر کرد حاکی از ورود ۱ میلیون و هفتاد هزار پناهنده به ایران و وجود ۷۰۰ هزار داوطلب ورود در پشت مرزها از هنگام آغاز بحران کردستان عراق در فروردین ۱۳۷۰ است این گزارش که به عنوان بهترین گزارش دولتی در سال

۱۳۷۰ شناخته شده، روند ورود آوارگان به ایران و بازگشت آنها را نیز نشان میدهد پس از شروع بحران در اواسط فروردینماه ۱۳۷۰ تا خردادماه همان سال تعداد پناهندگان در ایران با رشد بسیار سریعی مواجه بوده است." (۱۵) بهکام، اسفند ۱۳۷۰:

(۶۵)

نکته مهمی که شاید ذکر آن بی ربط هم با موضوع مقاله نباشد "رفتار دوگانه ی دولت های وقت ایران در نوع مواجهه مسئولانه و انساندوستانه دولتمردان با آواره گان افغانی و اکراد در مقایسه با نوع رفتار غیرانسانی دولتمردان وقت با آواره گان ناشی از اشغال قره باغ توسط اشغالگران ارمنی می باشد؛ در حالیکه دهها هزار آواره ترک شیعه که بعلت اشغال سرزمینشان توسط داشناک های ارمنی مجبور به ترک خانه و کاشانه خود شده و در پشت مرزهای ایران با آذربایجان آواره و درشدیدترین وجه من الوجوه در حال دست و پنجه زدن با مرگ بودند ولی دریغ از اینکه حتی به یک نفر اجازه ورود به یکی از روستاهای آذربایجان بدهند؛ قطعاً تاریخ این رفتارهای دوگانه و تناقض های انسانی دولتمردان وقت ایران را هیچوقت فراموش نخواهد کرد.

تداوم صدور شناسنامه برای آواره گان کرد عراقی

خبرگزاری کردپرس در گزارشی که به مناسبت ۱۹ خرداد سالروز بمباران آوارگان عراقی در اردوگاه زیوه ی اورمیه منتشر کرده، می نویسد: "روستاهای راجان، حَلَج [خَلَج]، سیلوانا، زیوه و دیزج در منطقه مرگور اورمیه از ابتدای سال های ۱۳۶۰ محل و مامن مهاجرین کُرد عراقی بود. شیار پشت روستای سیلوانا محل استقرار رهبری حزب و روستای راجان مرکزیت دفتر سیاسی و اردوگاه معروف زیوه محل تجمع وابستگان و کادرها و هواداران [حزب اکراد عراقی] بود، همچنین روستای حَلَج [خَلَج] نیز محل دفن موقت مرحوم ملامصطفی بارزانی رهبر حزب بود که پس از اهانت های فراوان حزب دموکرات کردستان ایران به جنازه وی، طی یک مناقشه خونین جنازه ایشان را از اشنویه به حَلَج منتقل کرده بودند. (خبرگزاری کردپرس، تاریخ انتشار:

۳۳۹۸۶/۱۴۰۱/۰۳/۲۲، کد خبر

خبرگزاری کرد پرس در ادامه گزارش خود چنین می آورد: " منطقه مرگور اورمیه دوبار مورد حمله وحشیانه هواپیماهای ارتش بعث عراق قرار گرفت، یکی در روز چهارشنبه سوری سال ۱۳۶۳ و دیگری در ۱۹ خرداد ۱۳۶۴. ظهر ۱۹ خرداد ۱۳۶۴ هواپیماهای ارتش بعث منطقه روستایی مرگور را مورد حمله قرار دادند ابتدا روستای سیلوانا را که محل استقرار کاک مسعود بارزانی بود و سپس اردوگاه زیوه که انبوهی از آوارگان کُرد عراقی در آنجا ساکن بودند، مورد هدف قرار دادند که در این روز خونین قریب به ۱۸۹ نفر از مهاجران و آوارگان کرد عراقی شهید و قریب به ۳۵۰ نفر نیز مجروح شدند. " (خبرگزاری کردپرس، تاریخ انتشار: ۳۳۹۸۶/۱۴۰۱/۰۳/۲۲، کد خبر) جدای از اینکه خانواده بارزانی در دهه ۵۰ و صدها هزار نفر از اکراد عراقی در دهه ی ۷۰ تحت عنوان مهاجر و تحت لوای آوارگان وارد غرب آذربایجان شدند؛ مسأله ی حضور اکراد در غرب آذربایجان خاصه شهرستان های اورمیه، سلماس، سولدوز، بی کندی، ساوجبلاغ، تیکان تپه، دیواندره، بیجار گروس و قروه در اوایل دهه ی هفتاد شدت

بیشتری به خود گرفت؛ آوارگانی که بعدها با صدور سجل توسط دولت برای آنها، در خاک آذربایجان و غرب کشور ماندگار شدند؛

صدور شناسنامه برای اکراد مهاجر عراقی هم اکنون نیز تداوم دارد؛ محمد سبحان حسنی معاون سیاسی و امنیتی استاندار ایلام در کارگروه اتباع و مهاجرین خارجی از تعیین تکلیف پرونده اتباع خارجی تا پایان سال خبر داد و گفت: با تلاش دستگاه‌های ذیربط بیش از ۱۶۴ شناسنامه برای اتباع در استان ایلام صادر شده است. (خبرگزاری کردپرس، تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۰۲/۲۰ شناسه خبر: ۳۲۱۴۰) معاون سیاسی و امنیتی استانداری ایلام در ادامه اظهارات خود گفته بود: "کمتر از ۱۰۰ پرونده دیگر در دست اقدام است که تا پایان سال تکمیل خواهند شد. بیشتر اتباع خارجی ساکن استان ایلام [و دیگر شهرهای غرب آذربایجان] از کردهای عراق هستند که در زمان صدام حسین از این کشور اخراج شده اند و به معاودین شناخته می شوند." (خبرگزاری کردپرس، تاریخ انتشار: ۲۰/۰۲/۱۴۰۱ - شناسه خبر ۳۲۱۴۰)

تغییرات بافت جمعیتی بیجار گروس و قروه در اثنای جنگ جهانی اول و دوم بعد از طرح و اثبات حضور میلیونی اکراد عراقی در ایران و اثبات انتقال، اسکان و اقامت دائمی آنان طی دهه های پنجاه و هفتاد در شهرهای غربی آذربایجان منجمله اورمیه، سولدوز، تیکان تپه، بیجار گروس، قروه سونقور، ساوجبلاغ و... دیگر شهرهای مرکزی ایران آنهم طبق سیاست های اعمال شده؛ اینک با استناد به کتاب "تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول" تألیف محمد مریوانی به تحلیل وضعیت بیجار گروس و قروه در اثنای جنگ های جهانی اول و دوم و تاخت و تاز و غارتگری ایلات و عشایر گُرد، می پردازیم که چگونه با قتل و غارت و فراری دادن مردم و با به آتش کشیدن روستاهای گروس، روستاها را خالی از سکنه نمودند تا بعدها خود در این روستاها ساکن شوند روستاهایی که امروز می بینیم دارای تاریخ و هویت و نام جغرافیای تُرک و تُرکی هستند ولی ساکنان امروزشان غیر تُرک می باشد.

در اثنای جنگ های جهانی اول و دوم وضعیت اقتصادی و فرهنگی کهن دیار گروس به صورت مضاعفی دچار بحران و وخامت شده بود؛ یکی از دلایل اصلی وخامت اوضاع گروس در کنار وقوع جنگ جهانی اول؛ تجاوز، قتل و غارت، راهزنی و چپاول منطقه گروس توسط اشرار و مزدوران مسلحی به نام اکراد مندمی و گلباغی بوده است که طبق اقتضائات زمانی و مکانی برای روس ها و انگلیس ها مزدوری می کردند؛ البته قتل و غارت اکراد تنها مختص بیجار گروس نبوده بلکه در نوار غربی آذربایجان نیز، تاریخ شاهد فاجعه ای به مراتب شدیدتر و بدتر از این بود؛ عبدالرحمان شرفکندی با اسم مستعار هژار در کتاب کردی خود به نام "چیشتی مجبور" با اشاره به جنایت هولناک کشتار ترکهای ساوجبلاغ در زمان حمله شیکاکها (سیمیتقو) به این شهر و روستاهای اطراف ساوجبلاغ این جنایات را بازگو کرده است.

محمد مریوانی در کتاب " تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول" در خصوص عوامل موثر قتل و غارت و دلایل وقوع قحطی در گروس می نویسد: "تعدیات و تعرضات مداوم عشایر مندمی و گلباغی [اکراد مهاجم] به اهالی گروس در طی سالهای جنگ جهانی اول، علاوه بر غارت روستاها، نابودی کشتزارها و علوفه ها و دامهای منطقه را به دنبال آورد. حضور قوای بیگانه [روس و انگلیس] تعدیات پیاپی ایلات [مهاجم و مهاجر کورد] در این سامان موجب افزایش ناامنی شده و بسیاری از روستائیان از ترس مرگ و غارت شدن دسترنجشان به مناطق دیگر فرار کردند." (مریوانی، ۱۳۹۵: ۱۹۲)

طبق نوشته مریوانی، یحیی مشاورالوزراء در بررسی اوضاع مالی گروس در ۲۲ دیماه ۱۲۹۶ ه.ش در اولین نامه اش به خزانه داری کل، بحران و قحطی در منطقه را اینگونه گزارش می دهد: "فعلا چیزی که قابل عرض باشد این است که بواسطه قحطی امسال در بین راه چیزی یافت نشد... قشون روس که از گروس به طرف زنجان حرکت می کنند در بین راه جاده و دو فرسنگ اطراف جاده آنچه دهات بوده تمام را چاپیده برای رعایای بیچاره حتی لحاف پاره ای نیز نگذاشته و اغلب اهالی دهات دور جاده نیز از ترس در این سرمای زمستان با یک حالت رقت آمیز فرار می کنند و از طرف دیگر بواسطه طغیان و تجاوزات اشرار مندمی و گلباغی، یا فرار نموده و یا دچار قتل و غارت شده اند." (مریوانی به نقل از اسناد سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران به شماره سند ۲۴۰-۹۷۸ تاریخ ۲۲ دیماه ۱۲۹۶ ش)

آنچه که بیشتر قابل طرح و توجه هست نقش استعمارگران انگلیس و روس بمنظور سقوط سلسله فخریه قاجار و تشکیل دولتی مزدور به نام پهلویان در ممالک محرسه قاجار از طریق ایجاد قحطی، ایجاد ناامنی و فضای رعب و وحشت، استفاده ابزاری از مهاجران و مهاجمان تحت عنوان اکراد شرور و غارتگر به نام های ایلات مندمی و گلباغی جهت قتل و غارت و چپاول در گوشه ای از ممالک محروسه قاجار به نام گروس بودند؛

ایلات مندمی (مه نمی) و جاف و گلباغی منجمله ایلات یاغی و اشراری بودند " که بین سالهای ۱۲۸۰ ه.ق لغایت ۱۲۸۵ ه.ق از حسام السلطنه قاجار سند گرفتند تا به خاک گروس وارد شوند (سجادی، ایل ها و عشایر کردستان، ۱۳۸۱: ۱۱۶-۱۱۵)؛ ایلات مذکور طی سالهای بعدی و در اثنای جنگ های جهانی اول و دوم به کرات و به شدت، شروع به غارتگری و چپاول روستاها و روستائیان کهن دیار گروس نموده " و با قتل و غارت اهالی گروس در بسیاری از روستاهای خالی از سکنه ی گروس ساکن شدند " (مریوانی، تحولات گروس در جریان جنگ های جهانی اول، ۱۳۹۵)؛

ایلات مندمی و گلباغی به دلیل قتل و غارت گروس یکبار در سال ۱۲۸۴ توسط فرهاد میرزا سرکوب شدند (سجادی، ۱۳۸۱: ۱۱۶-۱۱۵) ولی به علت وجود مشکلات در اواخر قاجاریه که آنهم ناشی از توطئه های انگلیسی ها و روس ها بود ایلات کُرد از ضعف قاجاریه به نحو احسن سوءاستفاده نموده و شروع به غارت و کشتار اهالی گروس نمودند. البته استعمارگران انگلیس و

روس از ایلات کرد بعنوان ابزاری علیه مردمان غرب آذربایجان استفاده می کردند که شهرهای بیجار و قروه و سونقور بعنوان یکی از کانون های اصلی چپاولگری های ایلات کرد در مناطق ترکی محسوب می شد.

بهاروند در کتاب "کوچ نشینی در ایران" می نویسد: "برخی از ایلات کورد مانند گلباغی ها از دیونداره و سنندج به همدان و اصفهان و [گروس] و حتی تا دورترین نقطه ی ایران مانند یزد کوچ داده اند" (بهاروند، کوچ نشینی در ایران، ۱۳۶۷: ۲۳۸)؛ نکته جالب اینجاست که همین افراد اسکان داده شده در برخی از مناطق ایران، امروزه ادعای ارضی و هویتی بر مناطق و خاک هایی را دارند که در حدود ۱۵۰ سال قبل به این مناطق هجوم آورده و با قتل و یا فراری دادن اهالی بوم در این مناطق ساکن شده اند.

طبق مکتوبات مردوخ در کتاب "تاریخ کرد و کردستان، صفی زاده در کتاب "کرد و کردستان"، ایرج افشار در کتاب "ایل ها، چادرنشینان و طوایف عشایری ایران" و... بسیاری از طوایف کرد در اواخر عصر قاجاریان و پهلویان توسط انگلیسی ها در برخی از مناطق ایران مخصوصا و و مخصوصا در شهرهای غرب آذربایجان اسکان داده شدند که بیجار گروس و قروه نیز از جمله ی این مناطق هستند.

البته محمد مردوخ با قدمت تراشی و تاریخ بافی تناقض آمیز برای افراد، گلباغی ها را از طوایف کورد دانسته و در خصوص خاستگاه اصلی آنها اینچنین می نویسد: "گلباغی ها یکی دیگر از طوایف کورد هستند که در منطقه "هوه تو"، "سارال"، "قره توره"، "زرینه"، "کس نزان"، و "دیواندره" و در دیگر روستاهای گروس اسکان داده شده اند. آنها در روزگار شاه تهماسب صفوی (۹۸۴-۹۳۰ هجری) از شیراز به کردستان آمده و در عصر رضاه شاه پهلوی به همدان و تهران تبعید گردیدند." (مردوخ، تاریخ کرد و کردستان، ۱۳۷۹: ۱۱۸)؛

جاف نامی است که برای اشاره به اتحادیه ایلی مهم کُرد جاف به کار برده می شد این طایفه در اصل در شمال عراق ساکن بودند که بعدها در غرب ایران مخصوصا کرمانشاه، جوانرود، روانسر، سرپل ذهاب، اسکان داده شدند مردوخ در مورد این طایفه خانه بدوش می نویسد: "... در زمان فتعلی شاه قاجار به غرب ایران آمده و در محال اسفند آباد (قروه) ساکن گردیدند." (همان، صص ۹۷ و ۱۰۰)

عبدالحمید سجادی هم در مورد اسکان برخی از طوایف ایل مندمی در گروس می نویسد: "طایفه مندمی زیر شاخه ای از ایل بزرگ جاف محسوب می شوند که به معنای خانه_به_دوش است. طایفه مندمی در سال ۱۲۸۰ ه ق از حسام السلطنه قاجار سند گرفته و وارد گروس شدند." (حیرت سجادی، ایل ها و عشایر کردستان، ۱۳۸۱: ۱۱۶-۱۱۵)؛ صفی زاده نیز در کتاب "تاریخ کرد و کردستان" و با اشاره به تعدیات و قتل و غارت افراد مهاجر در گروس و خاستگاه اصلی آنها می نویسد: "طوایف کورد [گلباغی و مندمی و جاف و...] چون شغل آنها گله داری بوده و ییلاق و قشلاق می کردند [از این جهت به آنها کُرد می

گفتند [و بهار و تابستان را در روستاهای "کلیه کبود"، "کَتک مره دره"، "ابراهیم آباد"، "کانی چرمو"، و "زرینه" به سر می بردند و زمستان را به مسکن اصلی خود یعنی "شهر زور [در شمال عراق]" باز می گشتند. " (صفی زاده، ص ۳۷۸)

صادقی در خصوص آغاز تعدیات عشایر کرد گلباغی و مندمی و تأثیر و نتایج وحشیگریها و قتل و غارت آنها بر گروس و فرار بومیان گروس به روستاها و مناطق و شهرهای اطراف و وخیم ترشدن اوضاع فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گروس اینگونه می نویسد: "اکراد [مخصوصاً] ایل مَندَمی / مَمنی در خاک و دهات گروس شروع به غارت و چپاول نموده و نتیجه علاوه بر اینکه قسمتی از اهالی گروس در این زد و خوردها مقتول و غارت می شوند عده ی زیادی از ساکنین دهات و اهالی گروس به واسطه نداشتن امنیت به خاک خمسه، زنجان و افشار و همدان متواری و پراکنده می گردند. به علاوه چون گروس راه تجارتي قسمت غرب و جنوب غربی آذربایجان و بالعکس را متصل می نمود به واسطه چپاول و غارتگری های عشایر فوق الذکر و ناامنی مسدود می شود، امور اقتصادی و تجاری این شهرستان فلج و قسمتی از اهالی شهر به طهران و همدان و زنجان و جاهای دیگر مهاجرت می نمایند." (محمد آقاصادقی، مستخرجاتی از فرهنگ جغرافیای ایران همراه با مختصری از تاریخچه بیجار)

محمد مریوانی نویسنده بیجاری نیز به یاغیگری اکراد مهاجر در خاک گروس در اثنای جنگ جهانی اول اشاره کرده و می نگارد: " ... از میان عشایری که بر رویه ی ایجاد ناامنی در گروس افزودند می توان به عشایر جاف، مندمی و گلباغی اشاره کرد که تعدیات آنان خسارات جبران ناپذیری را بر مردم منطقه تحمیل کرد. اما در این میان عشایر مندمی و گلباغی بیش از سایرین طغیان گری کردند و بحران را در منطقه به نهایت خود رساندند به طوری که اسناد و مدارک بی شماری از تعدیات آنان در گروس موجود است." (مریوانی، ۱۳۹۵: ۱۳۴)

فرار اهالی بیجار و گروس از دست غارتگران ایلات کُرد

در اثنای جنگ جهانی اول، ایلات غارتگر و متجاوز کُرد مانند ایلات مَندَمی و گلباغی و... به کرات از فرصت اوضاع نابسامان ایجاد شده سوء استفاده نموده و به شهر بیجار و روستاهای گروس به صورت وحشیانه حمله کرده و شروع به قتل و غارت اهالی و ساکنان گروس نموده و اهالی نیز از ترس جان و مال و ناموس از وطن خود متواری و به شهرهای اطراف مانند زنجان، همدان، و دیگر شهرهای آذربایجان فرار کردند؛ چپاولگران مهاجم بعد از خالی از شدن بسیاری از روستاهای گروس در روستاهای خالی از سکنه و همچنین شهر بیجار، اقامت نموده و امروزه می بینیم علیرغم اینکه نام بسیاری از این روستاها ترکی می باشد ولی ساکنان امروز آن را اکراد مهاجم و مهاجر تشکیل می دهند که عمدتاً در مسیر بیجار به قروه و بیجار به دیواندره و بیجار به تیکان تپه شاهد آن هستیم .

به روایت اسناد معتبر "سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران" در میان اسناد موجود در سازمان اسناد و کتابخانه ی ملی، اسنادی به چشم می خورد که آماری را از غارتگری و قتل و کشتار ایلات کُرد در قُراء گروس ارائه می دهد که بسیار

تأثیر انگیز است... آمار موجود در این سند فقط متعلق به چند روز می باشد که نشان می دهد آنان (مهاجران غارتگر) چه بلایی بر سر اهالی فلک زده ی گروس آورده اند. متن نوشته شده در این سند چنین است :

... " دهاتی که در این چند روز غارت شده اند به تفصیل زیر است: قمجوقا، داداش کندی، اوچ گونبذ، کول تپه، قورت دره، مدک [ماداک، ماداق، مادای]، یئنگی کند، اوغلان میراحمد، گول بلاغ، قره کند، آب باریک [سویبرک] و... " (تاریخ سند: ۱۷ شوال ۱۳۳۵ ق/ ۱۵ مرداد ۱۲۹۶ ش، ص ۵۰) در تکمیل گزارشات و مکتوبات حاضر در ارتباط با اقدامات اشرار در گروس، گزارشی از اداره مالیه گروس به اداره خزانه داری کل به تاریخ ۷ شهریور ۱۲۹۶ ش موجود است که شدت و میزان غارتگری ایلات مهاجر کرد در بیجار گروس را نشان می دهد و بر افزایش و قتل و کشتار در گروس دلالت دارد در این گزارش آمده است: "غارتگری اشرار و عشایر کرد منحصر به قراء قراکند، خلیفه کندی، آغیازی، بستان دره و شهرک نبوده است... کرارا به عرض رسانده است که کلیه دهات گروس را غارت کرده اند و متجاوز به یکصد نفر زن و مرد و بچه به قتل رسانده اند منجمله در چند روز قبل نیز قریه قراتوره که دارای ۱۵۰ خانوار رعیت بود عشار مندمی [از ایلات غارتگر و مهاجر کرد] آنجا را غارت کرده و قریب به ۱۸ نفر از رعایای قریه مزبوره اعم از زن و مرد و بچه به قتل رسانده و بعد از قتل جنازه چند نفر از آن ها را نیز که اغلب سادات بودند، سوزانده اند..." (تاریخ سند: ۷ شهریور ۱۲۹۶ ش، ص ۷۷)

در تاریخ ۱۷ فروردین ۱۲۹۷ ش مشروحه ی تأثر آمیزی با امضای سید عباس گروسی به دفتر روزنامه ایران رسیده است که به شرح ذیل می باشد: " این بنده مدت هاست که در قاضی قوشچی از دهات گروس هستم و از نزدیک شاهد حضور و غارتگری اشرار گلباغی و مندمی می باشد چندین مرتبه اغنام و احشام قریه را غارت کرده و این بنده را به کلی دست بسته و پریشان نموده است، با وجودی که در این مدت تمام دهات اطراف که متجاوز از هفتاد پارچه آبادی بوده خراب و خالی از سکنه شده است ... دهها نفر از رعایا را به قتل رسانیده و چندین خانه را هم آتش زنده اند. " (روزنامه ایران، سال دوم، ۱۷ فروردین ۱۲۹۷ ش/ ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۳۶ ق، ص ۲)

روزنامه رعد همچنین به تاریخ ۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۶ ه. ق / دی ۱۲۹۶ ه. ش وضعیت سخت و نابسامان مهاجرین گروس به رشت را شرح داده و در این خصوص می نویسد: "حالت فلاکت و بدبختی و پریشانی فقرا و غارت زده هایی که همه روزه دسته دسته از طریق خمسه، طالش، گروس و سایر نقاط به رشت وارد می شوند فوق العاده رقت انگیز می باشد. تا به حال به طور تحقیق نزدیک به هشت هزار نفر مرد و زن و بچه لخت وارد شده اند. " (همان، سال نهم، شماره ۲۷، ۶ دیماه ۱۲۹۶: ۳)

حکومت قاجاریه رو به ضعف و سستی و اضمحلال گذاشته بود، در عصر آخرین خاقان قاجار (احمد علی شاه) و البته قبل از آن بسیاری از عشایر و گله داران (کرد) از شرق ایران به سرحدات گروس و قروه کوچانده و متعاقب آن تعدیات کردها (عشایر و گله داران) به خاک گروس شروع شده بود. محمد مریوانی از نویسندگان بیجار گروس در کتاب "نگاهی به تحولات گروس در

جریان جنگ جهانی اول" با اشاره به تعدّیات و تجاوزات ایلات و عشایر و گله داران کُرد به خاک گروس می نویسد: "طی دهه های ۲۰ و ۳۰ و بعد از آن از میان عشایر کُرد، طوایف گلباغی و مَندَمی، ابتدا گلباغی ها تعدّیات خود را به گروس آغاز کردند و مدتی پس از آنان، مندَمی ها نیز به گروس تاختند و خاک گروس را تبدیل به آوردگاه خود کردند. در ماههای آغازین سال ۱۳۳۳ ه.ق در دورانی که جنگ جهانی اول آغاز، اما آتش آن هنوز مناطق غربی کشور چون گروس را فرا نگرفته بود؛ آتش غارتگری ایل گلباغی شعله ور بود." (میریوانی، ۱۳۹۵: ۱۴۱) میریوانی در ادامه ضمن اشاره به غارتگری عشایر کُرد در خاک گروس و ویران نمودن اکثریت روستاها و قتل اهالی و جلای وطن شدن ساکنان بومی گروس توسط ایلات و عشایر کُرد چنین می نویسد: "از میان دهات گروس، ۲۰۰ روستا در سرحد [سندج] قرار داشتند که یک سمتش را گلباغی ها و سمت دیگر را مندَمی ها مورد چپاول قرار دادند و هر سال اقلاً ۲۰۰ هزار تومان غارت کرده و بیش از ۲۰۰ نفر از اهالی را به قتل می رساندند. (همان، ۱۳۹۵: ۱۴۱): "از این ۲۰۰ آبادی صد پارچه اش به کلی خالی از سکنه شد و خانه های آنان را هم آتش زدند. ساکنان آن ها اغلب مقتول و بعضی از پریشانی و فقر، جلای وطن کرده و به کارگری در تفریس رفتند. ۱۰۰ روستای دیگر نیز چندان آباد نبوده و روستایی که ۲۰۰ خانوار داشت تا مرز ۱۰ خانوار تنزل یافت و آن هم به گدایی امرار معاش می کردند(میریوانی، ۱۳۹۵: ۱۴۱)

محسن صالحی از نویسندگان قروه با اشاره به خاطرات مُلاعلی مامقلی قروه ای درباره شرارت های عشایر کُرد می نویسد: "هر ایل و طایفه، مخصوصاً ایل و اکراد کردستان که دارای بیست تفنگ می باشند، کارشان غارتگری و چپاول بندگان خدا بود و به واسطه شرارت ایل مندَمی و گلباغی، محال گروس و مهربان همدان و محالات سارال و هویاتو خراب و ویران شد." (صالحی، ۱۳۹۱: ۲۳)

بررسی اجمالی اوضاع فرهنگی و اجتماعی بیجار گروس و قروه بعد از ورود پناهجویان عراقی

"همزیستی مسالمت آمیز" عبارت کلیدی و اصطلاح پرکاربرد است که عمدتاً خوشایند طبع سیاستمداران و باب میل دولتمردان و صاحبان قدرت و سیاست است تا اینکه مورد پسند جوامع درگیر با بحث آواره گی و مهاجران و مهاجمان مهاجر باشد؛ هرچند که مهاجران در سالهای اولیه ی که بعنوان میهمان هستند تمایل شدیدی بر رعایت اصل همزیستی مسالمت آمیز دارند و این حس تا زمانی است که حس و تفکر میهمان و آواره بودن در آنان وجود دارد ولی با ماندگار شدن مهاجران در جامعه میزبان و به مرور زمان و بعد از عوض شدن نسل مهاجران اولیه، نسلی متولد می شود که تاریخ و گذشته و آواره گی آبا و اجداد و میهمان بودنشان را فراموش کرده و یواش-یواش احساس صاحبخانه بودن در آنان بوجود می آید مخصوصاً اگر این احساس تملک نسل جدید مهاجران دیروز، وابسته و متکی به پشتوانه قدرتها و سیاست هایی باشد که دارای قدرت سیاسی، اقتصادی، مذهبی و نظامی هستند] مانند آنچه که در اظهار نظر مسئولان و مقامات در خصوص اکراد مهاجر و افغانه مهاجم در صفحات

قبلی به آن اشاره شده [۱]، فلذا دیگر شرایط فرق کرده و تبدیل به ادعاهای ارضی و هویتی و تاریخی در آنان می شود ادعایی که بعینه در بین افغانه ساکن در شهرهای مرکزی و شرقی ایران و اکراد مهاجر و آواره عراقی ساکن در شهرهای غربی آذربایجان می بینیم. این اتفاق و تأثیرگذاری فرهنگ اکراد مهاجر را نیز ما بعینه در شهرهای قروه و بیجار مشاهده می کنیم.

اصل "همزیستی مسالمت آمیز" زمانی معنا، مفهوم، کارکرد و کاربرد اصلی خود را حفظ می کند که پاشنه مهاجرین بر رعایت اصول مهاجرت و قواعد میهمانی و قوانین و عرف جامعه میزبان بچرخد و گر نه اگر مهاجری دچار توهم هویت تاریخی و تخیل و ادعای ارضی در سرزمینی بشود که نهایتاً ۱۰۰ سال هست که در آن سکنی گزیده و بدتر از آن اینکه همنا با تفکرات فرقه ضاله ایرانشهری بالکل منکر هویت و تاریخ و زبان جامعه میزبان بشود دیگر تعادل اصل همزیستی مسالمت آمیز به هم خورده و قطعاً جامعه مورد نظر دچار تنش های فرهنگی و اجتماعی و چالش های هویتی خواهد شد خاصه و مضاف بر اینکه مذهب و اعتقادات مذهبی جامعه میزبان و گروه مهاجرین و نسل نورسیده مهاجرین دیروز نیز همگن نباشد که در این صورت قوز و بالا قوز خواهد شد.

واقعیت امر این است که جامعه ترکی- شیعی قروه و جامعه ترکی-کلهری- شیعی بیجار گروس در مقایسه با ۵۰ سال قبل خود به شدت دچار تحولات فرهنگی و تأثیر و تأثرات اجتماعی شده است؛ این دو شهر در مقام مقایسه با دهه های ۴۰-۵۰ و حتی دهه شصت دچار تحولات فرهنگی و اجتماعی و مذهبی شده که حتی خود کهنسالان و افراد مسن و با تجربه به راحتی می توانند دلایل و نتایج و عواقب این تغییرات و تحولات فرهنگی و اجتماعی را تحلیل نمایند و نیازی به این نیست که حتماً باید محقق باشی، مؤلف باشی و اهل فن و قلم و یا تحقیقات و تحلیل هایت آکادمیک باشد.

باید اعتراف نمود که هویت اصیل و تاریخی شهرستان های بیجار گروس و قروه اعم از زبان، فرهنگ، باورهای اجتماعی و مذهبی، آداب و کهن و رسومات اجتماعی، رفتارهای اجتماعی، نوع پوشش، نوع تفکر سیاسی و فرهنگی، حتی کمیت و کیفیت عزاداری های ماه محرم و صفر و... در سایه تأثیرات فرهنگی و مذهبی و ادعاهای ارضی، هویتی و مذهبی مبتنی بر ناسیونالیسم افراطی "مهاجرین دیروز و مهاجمین امروز" به شدت دچار تغییر و آسیب شده است مخصوصاً از زمانیکه رئیس جمهور خاتمی در سخنرانی خود در سنندج "کردها را اصیلترین اقوام ایرانی دانست" و بر شیپوری دمید که پان ایرانیست های ضد ترک برایش باد کرده بودند؛ فلذا به طور حتم می توان ادعا و ثابت نمود که تغییر بافت جمعیتی شهرهای مذکور بواسطه حضور دهها هزار نفری اکراد مهاجر، منتج به تغییر هویتی شهرهای قروه و بیجار شده است که نمود عینی و مصداق ظاهری و بیرونی آن را با گشت و گذار در خیابانها و کوچه های بیجار و قروه می توان بعینه حس و مشاهده نمود.

نتیجه گیری:

با تدقیق، تحقیق، مطالعه و تحلیل اطلاعات تاریخی منبعث از اسناد و مدارک مستدل و با لحاظ رفرنس های متقن موجود و مذکور در بطن و متن مقاله مزبور؛ به نتایج ذیل الذکر می توان دست یافت که امیدواریم بتواند جوابگوی سؤالات مخاطبان بوده و شبهات احتمالی محققان را نیز رفع نماید:

۱- طبق مکتوبات و تأکیدات صریح دکتر پناهیان و فرج الله محمودی شهر قروه تا اواسط دهه ی پنجاه شهری کاملاً ترک و ترک نشین و با هویتی ترکی بوده است در حالیکه بعد از انتقال اکراد آواره ناشی از ۱۳۵۳-۱۳۵۴ توسط رژیم پهلوی به قروه و برخی از روستاهای آن و همچنین اسکان آواره گان اوایل دهه هفتاد به شهرستان قروه، جمعیت اکراد قروه در سال ۱۳۹۵ به طور چشمگیری افزایش پیدا می کند و این در حالی هست که جمعیت سریش آباد در ۱۰ کیلومتری قروه حتی با کاهش و رشد منفی مواجه بوده است به نوعی می توان گفت که قروه به نوعی قربانی و سپر مهاجرت اکراد و سرعت گیر حضور آواره گان عراقی به سریش آباد و دلبران نیز بوده است.

۲- در موج اول ورود آواره گان کرد عراقی به ایران در سالهای ۱۳۵۳-۱۳۵۴، به موازات ورود پناهندگان جدید، عده ای هم به عراق مراجعت میکردند اما با وجود این، تعداد قابل توجهی از پناهندگان در ایران ماندند؛ منابع در مورد تعداد کسانی هم که در ایران ماندند اختلاف زیادی دارند. مسعود بارزانی تعداد پناهندگانی را که به دیگر شهرهای ایران انتقال یافتند، حدود ۱۸۰ هزار نفر برآورد میکند که برای همیشه در ایران ماندگار شدند این تعداد فقط مربوط به موج اول مهاجرت اکراد یعنی مهاجران سال های ۱۳۵۳-۱۳۵۴ می باشد نه موج دوم و مربوط به اوایل دهه هفتاد که بیجار گروس و قروه مستقیماً درگیر بحران مهاجران بودند. جمعیت زیادی از مهاجران کُرد نیز در ایران باقی ماندند نسلی از آنها هیچ وقت کردستان عراق را ندیده اند و با جامعه ی ایران خو گرفته اند. افراد سالخورده نیز هرچند که به زندگی در ایران عادت کرده اند، اما نیم نگاهی هم به کردستان عراق دارند. شاید نیم نگاه حسرت آمیز اکراد ساکن در بیجار، قروه، سولدوز، سونقور، بیجار گروس و روستاهای اطراف اورمیه، اوشنویه و... (بعلت هویت کاملاً متمایز میزبانان و میهمانان) بیشتر از حسرت آواره گان ساکن در شهرهایی مانند سنندج، مریوان، بانه، دیواندره و... باشد که به نوعی به اشتراک فرهنگی و زبانی میزبان و میهمان نیز برمی گردد.

۳- با استناد به مکتوبات محمد مریوانی در کتاب " تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول " و قتل و غارت مردم گروس و ویرانی روستاهای و شهرهای تابعه بیجار توسط طوایف سورانی زبان در اثنای جنگ های جهانی اول و دوم و خالی از سکنه شدن برخی از روستاهای گروس توسط اکراد مهاجم و همچنین با انتقال و اسکان اکراد عراقی در شهر دیواندره و سرریز شدن جمعیت مازاد دیواندره به سمت شهر و روستاهای محور بیجار- دیواندره طی دهه های بعدی شاهد افزایش جمعیت اکراد در شهرستان بیجار گروس طی چندین دهه ی گذشته بوده و هستیم؛ البته لازم به ذکر هست که مهاجرت بومی های قروه به همدان و ... بومیان بیجار گروس به زنجان، کرج، تهران و... و سرریز شدن جمعیت دهگلان به سمت قروه و دیواندره به سمت

بیجار طی سالها اخیر نیز در این تغییر ترکیب های جمعیتی به نفع اکراد بی دلیل نبوده است؛ مسأله ای که باعث تغییر فرهنگ و زبان (هویت) اصیل دو شهر قدیمی و تاریخی قروه و بیجار شده است.

۴- حمایت همه جانبه، مسئولانه و البته متعصبانه و رفتار مهربانانه ی مسئولان وقت چه در دوره پهلوی و چه در دوره جمهوری اسلامی با اکراد و افغانه ی آواره ؛ در مقایسه با رفتار غیرانسانی در خصوص عدم صدور مجوز برای ورود آواره گان قره باغ به داخل ایران و مواجهه ی غیر مسئولانه دولتمردان وقت در خصوص آواره گان تُرک شیعه آذربایجان ناشی از اشغال قره باغ توسط اشغالگران ارمنی؛ از نکاتی هست که دلایل، فلسفه و چرایی اینگونه رفتارهای دوگانه در نوع خود قابل توجه، قابل تحلیل و تحقیق می باشد که بعنوان یکی دیگر از نتایج مقاله " بیجار، قروه، تغییر بافت جمعیتی و محو تدریجی هویت " قابل طرح بود. منابع:

(۱) اشپولر، برتولد (۱۳۷۳) تاریخ ایران در قرون نخستین اسلامی، ترجمه مریم میراحمدی و جواد فلاطوری، تهران: شرکت انتشارات علمی فرهنگی.

(۲) اصفهانی، حمزه (۱۳۴۶) تاریخ پیامبران و شاهان (سنی ملوک الارض و الانبیا)، ترجمه دکتر جعفر شعار، تهران: بنیاد فرهنگ ایران

(۳) ایرنا: ۱۵ مرداد ۱۳۷۹ برابر با پنجم اوت ۲۰۰۰

(۴) اینجی دنیزیم، فصلنامه تخصصی (فرهنگ، شعر، ادبیات، تاریخ و زبان ساکنان گروس)، شماره های ۱۰ و ۹، بیجار، ۱۳۹۳-۱۳۹۲

(۵) بهاروند، اسکندر، کوچ نشینی در ایران، تهران، انتشارات آگاه، ۱۳۶۷

(۶) پناهیان، محمود، فرهنگ جغرافیای ملی تُرکان ایرانزمین ، جلد سوم، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۵۱

(۷) پیام هلال، تیر مرداد ۱۳۷۱ : ۲۸

(۸) تابناک، تاریخ انتشار : ۳۱ تیرماه ۱۴۰۳ / ۲۱ July2024

(۹) حیرت سجادی، عبدالحمید، ایل ها و عشایر کردستان، باغ نو تهران، ۱۳۸۱

(۱۰) خبرگزاری کردپرس، تاریخ انتشار: - ۲۰/۰۲/۱۴۰۱ شناسه خبر ۳۲۱۴۰

(۱۱) راشدی، حسن، ترکان و بررسی تاریخ، زبان و هویت آنان در ایران،

(۱۲) روزنامه ایران، سال دوم، ۱۷ فروردین ۱۳۹۷ش/ ۲۵ جمادی الثانی ۱۳۳۶ق، ص ۲

(۱۳) روزنامه رعد همچنین به تاریخ ۱۲ ربیع الاول ۱۳۳۶ه.ق / دی ۱۲۹۶ ه.ش

(۱۴) روزنامه نوبهار، سال ششم، ۱۳۳۵ ه. ق : ۴۰

- (۱۵) سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران، تاریخ سند: ۱۷ شوال ۱۳۳۵ق/ ۱۵ مرداد ۱۳۹۶ش، ص ۵۰
- (۱۶) سجادی، حیرت، ایل ها و عشایر کردستان، سنندج، ۱۳۸۱
- (۱۷) سجادی، حیرت، ایل ها و عشایر کردستان، سنندج، ۱۳۸۱
- (۱۸) سعیدی، مدرس، بررسی ابعاد و دامنه های بحران آوارگان عراقی در نیمه ی اول سال ۱۳۷۰، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دو فصلنامه علمی- تخصصی خردنامه؛ پاییز و زمستان ۱۳۹۶
- (۱۹) سعیدی، مدرس، بررسی ابعاد و دامنه های مهاجرت کردهای عراق به ایران در دهه ی ۱۳۵۰ شمسی، خردنامه، شماره ۱۵، پاییز و زمستان ۱۳۹۴
- (۲۰) صادقی، محمد آقا، مستخرجاتی از فرهنگ جغرافیایی ایران همراه با مختصری از تاریخچه بیجار، ۱۳۲۴
- (۲۱) صالحی، محسن، ذکر صدمات و اوضاع شهرستان قروه در جریان جنگ جهانی اول به روایت مرحوم ملاعلی مامقلی، سنندج، ۱۳۹۱
- (۲۲) صدیق، صفی زاده، تاریخ کرد و کردستان، تهران، انتشارات آتیه، ۱۳۷۸
- (۲۳) محمودی، فرج اله، جغرافیای ناحیه ای بیجار گروس و قروه و دیواندره، تهران، موسسه جغرافیای دانشگاه تهران، ۱۳۵۲
- (۲۴) مختاری نیا، خلیل، گروس بایاتیلاری، انتشارات ساوالان ایکیدلری، تهران، ۱۴۰۰
- (۲۵) مریوانی، محمد، تحولات گروس در جریان جنگ جهانی اول، انتشارات دانشگاه کردستان، ۱۳۹۵